

Bijlage 2: Inhalatie-instructie per toedieningsvorm van het Astmafonds

Algemeen

In deze bijlage staan devices die niet in het schema van bijlage 1 staan, maar omdat de bijlage vanuit het Astmafonds is hebben we deze onverkort overgenomen. Delen uit deze bijlage zijn te gebruiken als schriftelijke ondersteuning van de patiënt (kopiëren en meegeven aan patiënt).

Inhalatie instructie

Voor een juiste inhalatie van geneesmiddelen is een goede en herhaalde voorlichting/ instructie van wezenlijk belang. In de praktijk worden door patiënten zeer frequent fouten gemaakt. De voorlichting en/of instructie vindt plaats binnen verschillende disciplines in en buiten het ziekenhuis aan volwassen patiënten.

Om te bevorderen dat door alle disciplines dezelfde informatie wordt verstrekt, zijn deze richtlijnen opgesteld.

Veel medicatie voor astma en COPD wordt toegediend via inhalatie. Het medicijn komt zo direct op de plek waar het moet werken: in de longen.

Voordelen van inhalatiemedicijnen zijn:

- luchtwegverwijders werken sneller: de meeste hebben al na 5 tot 10 minuten effect
- er is minder van het medicijn nodig: maar ongeveer 10 procent van wat nodig zou zijn in een tablet (die zich via de maag en het bloed in het lichaam verspreidt)
- inhalatiemedicijnen hebben ook veel minder bijwerkingen

Goed inhaleren is belangrijk

Veel mensen inhaleren niet op de goede manier, terwijl het bij inhalatiemedicijnen erg belangrijk is om ze op de juiste manier te gebruiken. Alleen als de gebruiker goed inhaleert, komt er voldoende medicijn in de longen. Dat lijkt makkelijk, maar er zijn verschillende inhalatie-apparaatjes (inhalatoren) met elk hun eigen gebruiksaanwijzing.

Taak zorgverlener

Het is de taak van de zorgverlener (arts, apotheker, (long)verpleegkundige of praktijkondersteuner) om een goede en duidelijke instructie aan de patiënt te geven over het inhaleren van medicijnen. Daarnaast is het belangrijk dat de inhalatietechniek van patiënten regelmatig wordt gecontroleerd.

Hieronder volgt patiëntgerichte instructie over het inhaleren met de verschillende inhalatoren

Wat is inhaleren?

Mensen met COPD gebruiken voornamelijk medicijnen die ze moeten inhaleren, dus inademen. Medicijnen die geïnhaleerd worden, komen direct waar het nodig is, namelijk in de luchtwegen en longen. Daardoor hebben inhalatiemiddelen belangrijke voordelen voor de gebruikers boven tabletten.



Soorten inhalatoren

Voor het inhaleren van medicijnen bij luchtwegklachten zijn drie soorten apparaatjes: verstuivers, poederinhalatoren en vernevelapparaten.

De manier van inhaleren verschilt per type inhalator. Daarnaast bestaan er nog voorzetkamers: Dit zijn hulpstukken voor de verstuivers. De wijzer van inhaleren verschilt per type inhalator.

Mogelijkheden om te inhaleren

- Bij een verstuiver: langzaam inademen en de adem vijf tot tien seconden vasthouden. Het spuitbusje tegelijk met de inademing indrukken.
(Soorten verstuivers: dosis-aërosol, spuitbusje, Autohaler)
- Bij een verstuiver met voorzetkamer: bij volwassenen is vijf keer rustig in- en uitademen voldoende, bij kinderen vijf tot tien keer.
(Soorten voorzetkamers: 'toeter', Nebuhaler, Volumatic, Fisonair, Aerochamber Plus, Babyhaler.)
- Bij een poederinhalator: krachtig inhaleren en de adem vijf tot tien seconden vasthouden.
(Soorten poederinhalatoren: Turbuhaler, Diskus, Diskhaler, Novolizer, Inhalator Ingelheim, Cyclohaler, Foradil poederinhalator, Handihaler)
- Bij een vernevelapparaat: rustig in- en uitademen, gedurende 10 tot 15 minuten.
(Soorten vernevelaars: Pariboy, Freeway Freedom, Porta-Neb, Pulmo Aide)



Inhaleren met een verstuiver

Er zijn drie soorten verstuivers: aërosol, spuitbusje en Autohaler.

Een verstuiver of dosis-aërosol bestaat uit een spuitbusje in een houdertje. Bij het indrukken van het spuitbusje komt er een afgepaste hoeveelheid medicijn uit, verneveld in drijfgas. De medicijndeeltjes worden met grote snelheid 'afgevuurd'.

- Schud de verstuiver goed
- Neem het beschermkapje af. Houd de verstuiver met het mondstuk naar beneden
- Adem uit. Neem het mondstuk tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk. Adem langzaam in, druk tegelijk op de verstuiver en blijf inademen. Houd de adem vijf tot tien seconden vast en adem uit

Advies: Spoel na gebruik van inhalatiecorticosteroiden uw mond met een beetje water. Slik dit niet door

Belangrijk bij het inhaleren

Let er bij het inhaleren op dat uw tanden of tong de inhalatie-opening niet afsluiten. Dit is te voorkomen door het mondstuk tussen de tanden te plaatsen en de lippen om het mondstuk te sluiten. Het gelijktijdig indrukken en inademen is niet altijd even makkelijk. Het kan helpen om dit eerst een paar keer 'droog' te oefenen, zonder de verstuiver echt in te drukken.

Let op dat u niet stopt met inademen wanneer de dosis wordt afgevuurd.

Langzaam inademen en de adem vijf tot tien seconden vasthouden is essentieel. Bij te hard inhaleren vliegen de snelle medicijndeeltjes namelijk uit de bocht. Dan blijven ze aan de wand van de keel kleven, waardoor er te weinig medicijn in de luchtwegen komt.

Houd na het inhaleren de adem even vast. Dit is nodig om te voorkomen dat het medicijn wordt uitgedemd voordat het in de longen kan neerslaan.

Autohaler

De Autohaler is een soort 'automatische verstuiver'. Deze is handig voor mensen die veel moeite hebben om tegelijkertijd de verstuiver in te drukken en de medicijnwolk in te ademen. Bij een verstuiver moet dit echt gelijktijdig gebeuren. Dit hoeft niet bij poederinhalatoren of bij inhaleren met een voorzetkamer.

Inhaleren met de Autohaler gaat als volgt: zet het apparaatje vóór het schudden op scherp door het palletje helemaal omhoog te duwen. Wanneer u (langzaam) door de Autohaler inademt, wordt de dosis automatisch afgevuurd. Schrik niet van het knalletje! Na het inhaleren moet het palletje weer naar beneden.

Tilade Synchroner

Klap de Tilade Synchroner voor gebruik uit. Met de houder kunt u zelf in een spiegelje controleren of u goed inhaleert. Bij onjuist inhaleren komt er een wolkje medicijn vrij uit het open deel van de houder.

Hoeveelheid medicijn controleren

Aan de verstuiver is niet te zien hoeveel medicijn er nog in zit. Door het drijfgas kan het spuitbusje nog verstuiven wanneer het medicijn al op is. Als gebruiker moet u dus zelf controleren of er nog medicijn aanwezig is. Dit kan op twee manieren:

- bereken de datum waarop het busje leeg moet zijn. Dit lukt alleen bij regelmatig medicijngebruik
- u kunt de dosis controleren door voorlangs een donkere achtergrond (zwart papier) of tegen een spiegel te sprayen.

Bij CFK-vrije inhalatoren heeft het berekenen van de datum de voorkeur. Als het wit uitslaat (ook na enige minuten) zit er nog medicijn in het busje.

Schoonmaken verstuiver

Spoel het mondstuk van de verstuiver af en toe onder de kraan of in een lauw sopje schoon. Verwijder wel eerst het spuitbusje.

Verstuivers met Tilade of Lomudal Forte moeten twee keer per week schoongemaakt worden, om verstopping te voorkomen. Borstel hierbij ook het uiteinde van het metalen spuitbusje (zonder water) schoon.

Als de uitstroombaatjes van het spuitbusje toch gaan verstopen, zijn deze met een speld weer open te prikken.

CFK-vrije verstuivers

Verstuivers werken vaak met CFK's (chloor fluor koolwaterstoffen). Deze drijfgassen blijken de ozonlaag aan te tasten. Daarom is internationaal afgesproken om zoveel mogelijk te stoppen met het gebruik van CFK's.

Er zijn al verstuivers zonder deze drijfgassen. Binnen enkele jaren zullen alle verstuivers CFK-vrij worden. De CFK-vrije verstuivers gebruiken als drijfgas een tetrafluorethaan-verbinding, die volkomen veilig is. Deze nieuwe verstuivers werken hetzelfde als de vertrouwde verstuivers. U kunt ze dus op dezelfde manier gebruiken. Ook de dosering zal meestal gelijk blijven. Het kan zijn dat het medicijn wel iets anders ruikt of smaakt.



Inhaleren met een poederinhalator

Er zijn verschillende soorten poederinhalatoren: Turbuhaler, Diskus, Diskhaler; Inhalator Ingelheim, Cyclohaler, Foradil poederinhalator, Handihaler.

Deze poederinhalatoren kunnen ingedeeld worden in twee categorieën: inhalatoren met losse capsules (o.a. Inhalator Ingelheim, Cyclohaler, Foradil inhalator, Handihaler) en inhalatoren die meer dan één dosis bevatten (o.a. Diskhaler, Diskus, Turbuhaler).

Hoe moet u inhaleren met een poederinhalator?

- Maak de inhalator gebruiksklaar. Dit is per inhalator anders. Houd de poederinhalator horizontaal. Adem goed uit.
- Plaats het mondstuk tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk. Adem krachtig en diep in door de mond.
- Neem de inhalator uit de mond. Houd de adem tien seconden vast en adem uit. Herhaal 2 en 3 (vanaf Plaats het mondstuk). Spoel na gebruik van inhalatiecorticosteroiden uw mond met wat water. Slik dit niet door.

Nadere uitleg bij het inhaleren

Poederinhalatoren met capsules moet u, nadat de inhalator gebruiksklaar is gemaakt, horizontaal houden om te voorkomen dat het poeder eruit valt. Let bij het inhaleren op dat uw tanden of tong de inhalatieopening niet afsluiten. Dit is te voorkomen door het mondstuk tussen de tanden te plaatsen en de lippen om het mondstuk te sluiten.

Bij een poederinhalator is het erg belangrijk om krachtig en diep in te ademen. Dat geeft de medicijndeeltjes voldoende snelheid om de longen te bereiken. Ze spuiten er namelijk niet vanzelf uit zoals bij een verstuiver. Haal de inhalator vóór het uitademen uit uw mond. Uitademen door de inhalator maakt het poeder dat er nog in zit vochtig, waardoor het niet meer goed te inhaleren is. Houd na het inhaleren de adem even vast. Dit is nodig om te voorkomen dat het medicijn wordt uitgeademd voordat het in de longen kan neerslaan. Vaak lukt het niet om alle poeder ineens in te ademen. Bij sommige inhalatoren is het te controleren of er poeder is achtergebleven. Is er nog poeder over, inhaleer dan nogmaals. In het algemeen is het goed om één dosis tweemaal te inhaleren.

Haal zo nodig de gebruikte capsule eruit. Als de capsules zich ophopen in de inhalator, belemmert dit namelijk het inhaleren.

Capsules bewaren

Bewaar poedercapsules op een droge, koele plaats, bijvoorbeeld in de slaapkamer. Het poeder in de capsules trekt namelijk water aan en vochtig poeder kan niet meer geïnhaleerd worden. Bewaar capsules dus niet in de koelkast, de badkamer of in de zon. Bij de Turbuhaler en Diskhaler is vocht minder een probleem.

Schoonmaken poederinhalator

Poederinhalatoren met capsules of schijfjes moeten ongeveer eenmaal per week schoongemaakt worden, afhankelijk van het gebruik. Dit is nodig om te voorkomen dat het apparaatje verstopt raakt. Haal de capsule of het schijfje eruit. Spoel de inhalator af met lauwwarm water. Goed laten drogen! De Turbuhaler en Diskus mogen niet afgespoeld worden. Eventueel kunt u het mondstuk van de Diskus schoonmaken met een vochtig doekje.

Gebruiksklaar maken

De wijze van gebruiksklaar maken verschilt per type inhalator. Ook het inhaleren zelf wisselt per inhalator.

Gebruiksklaar maken Turbuhaler

- Verwijder de beschermdop
- Houd de Turbuhaler rechtop en draai de gekleurde bodem helemaal rechtsom
- Draai terug tot u klik hoort.

Als in het venstertje een rood streepje te zien is, zijn er nog ongeveer 20 doses. Zorg dan zo spoedig mogelijk voor een nieuwe Turbuhaler. Op de Turbuhaler met Symbicort geeft een teller de hoeveelheid aan.



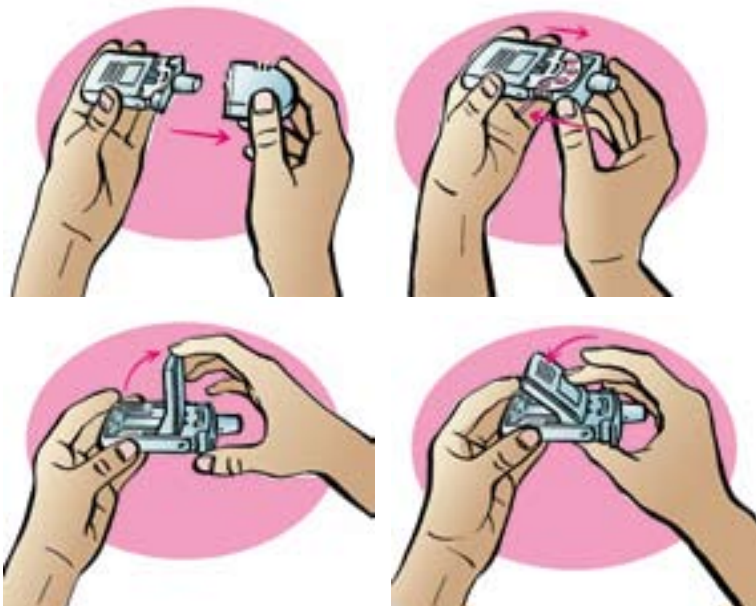
Gebruiksklaar maken Diskus

- Open de Diskus door de duimgreep naar achteren te draaien. Daarbij hoort u een klik.
- Duw vervolgens het schuifje met de duim naar achteren. Doe dit alleen vlak voor gebruik. Sluit de Diskus door de duimgreep weer naar u toe te halen. Ook nu hoort u een klik. Het venstertje bovenop geeft aan hoe vaak u nog kunt inhaleren.



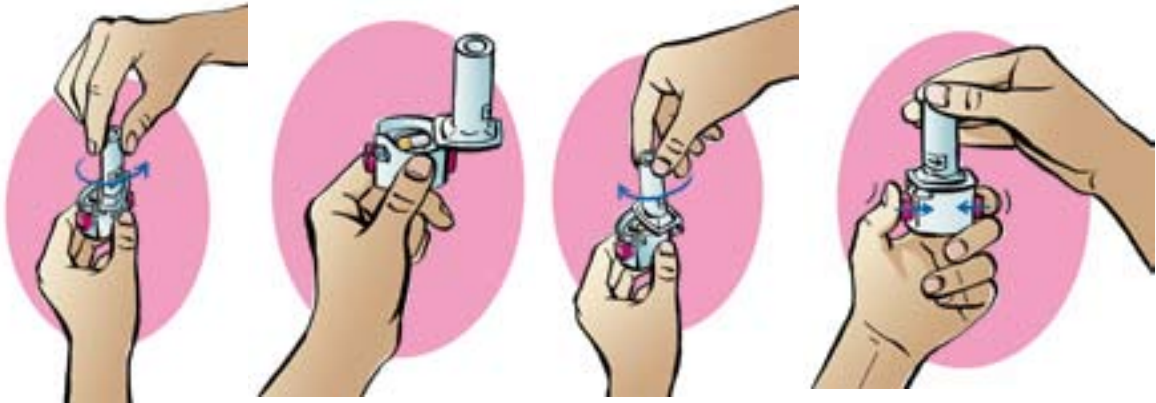
Gebruiksklaar maken diskhaler

- Verwijder de beschermkap.
- Pak de schuiflade aan weerskanten vast en trek deze voorzichtig naar buiten. Duw de schuiflade weer terug.
- Zet het opklapdeksel helemaal omhoog om een vakje aan beide zijden door te prikken. U moet hierbij enige kracht zetten.
- Doe het deksel weer naar beneden. Om de Rotadisk te vervangen trekt u de schuiflade helemaal uit. Druk daarvoor de ribbeltjes aan weerszijden in. Vervang vervolgens het schijfje en schuif de schuiflade terug



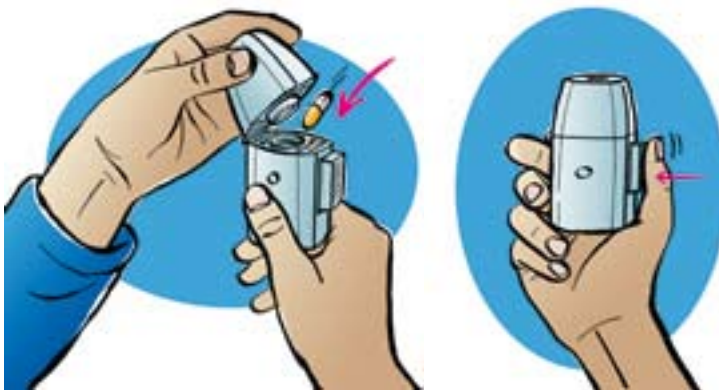
Gebbruiksklaar maken Cyclohaler/Foradil poederinhalator

- Verwijder de beschermkap. Houd de inhalator rechtop en draai het mondstuk in de richting van de pijl. Houd tijdens het draaien het onderste deel vast.
- Plaats een capsule in de daarvoor bestemde uitsparing.
- Sluit de inhalator door het mondstuk terug te draaien.
- Houd de inhalator rechtop. Druk gelijktijdig beide knoppen eenmaal in. De capsule wordt zo doorboord



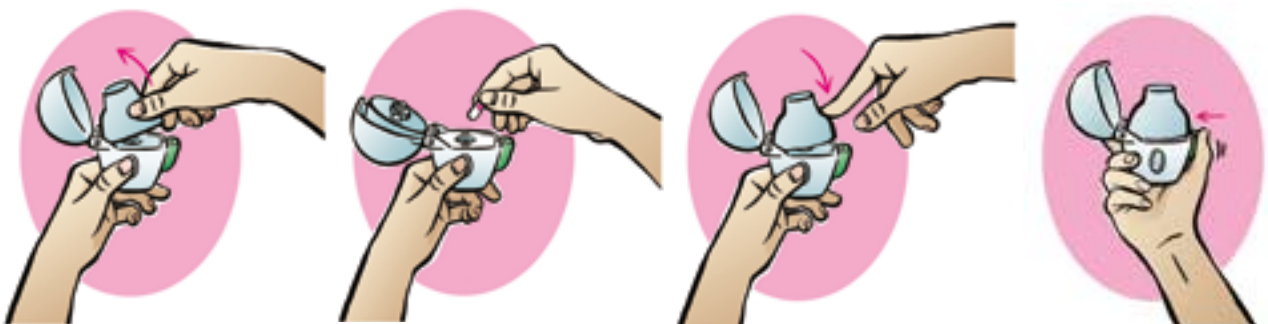
Inhalator Ingelheim

- Klap het mondstuk open. Stop de capsule –Inhalette– in de opening en sluit het mondstuk weer.
- Houd de inhalator met het mondstuk naar boven. Druk de knop aan de zijkant met uw duim één keer helemaal in. Zo prikt u twee gaatjes in de capsule.



Gebbruiksklaar maken HandiHaler

- Beschermkap en mondstuk open klappen
- Plaats capsule in de opening
- Mondstuk sluiten tot een 'klikje' hoorbaar is. Beschermkap open laten, mondstuk naar boven gericht houden.
- Groene knop 1 keer indrukken, daarna loslaten. Twee keer inhaleren en vervolgens het mondstuk weer openen. Gebruikte capsules eruit tikken en weggooien. Mondstuk en beschermkap sluiten.



Gebruiksklaar maken Novolizer

- Verwijder het mondkapje
Houd de inhalator horizontaal
- Druk de gekleurde knop éénmaal helemaal in en laat weer los. U hoort een dubbele klik.
Het controlevenster wordt groen.
- Inhaleren
- Plaats het mondkapje terug op de Novolizer
Controleer of de kleur van het controlevenster weer in rood is veranderd, wat aangeeft dat de inhalatie correct is verlopen. Een telmechanisme telt terug naar nul in stappen van 20. Het aantal nog te gebruiken doses is af te lezen in het venstertje boven het mondstuk van de Novolizer.
- Plaats zo nodig een nieuwe patroon.
Druk met duim en wijsvinger op de geribbelde vlakken aan beide zijden van de deksel. Verwijder de deksel door het naar voren en omhoog te trekken.
- Haal vlak voor gebruik de beschermende aluminiumfolie van de nieuwe patroonhuls. De kleurcode op de patroon moet dezelfde zijn als de kleur van de drukknop
Schuif de nieuwe patroon in de Novolizer met de dosisteller naar het mondstuk gericht en plaats de deksel weer terug op de Novolizer.

Wanneer is mijn medicijn om te inhaleren op?

Als u dagelijks een inhalatiemiddel gebruikt, houd dan in de gaten of u er nog voldoende van hebt. Dan kunt u op tijd een nieuw recept aanvragen.

Inhalatiecapsules: Bij het gebruik van inhalatiecapsules (bijvoorbeeld Spiriva) kunt u in één oogopslag zien hoeveel u nodig hebt.

Diskus: Bij een diskus kunt u op de teller aflezen hoeveel doses er nog in zitten. De Turbuhaler beschikt over een teller of venster dat aangeeft, wanneer de Turbuhaler op is.

Dosisaërosol: Bij een dosisaërosol (spuitbusje) is het soms lastig te ontdekken wanneer hij leeg is. De Seretide-aërosol bevat wel een tellertje. Dit begint bij 124. De bedoeling is dat u eerst vier keer in de lucht spuit tot de teller op 120 staat. Het busje is dan klaar voor gebruik.

Bij een aërosol met Ventolin, Serevent, Flixotide en salbutamol kunt u met de spiegelmethode controleren of er nog medicijn in het spuitbusje zit. Schud het busje en spuit daarna op een spiegel of donkere achtergrond. Wanneer na 5 tot 10 seconden poeder achterblijft, bevat het spuitbusje nog medicijn. In theorie is het mogelijk dat dat de laatste dosis is weggespoten. Daarom is het verstandig om op het spuitbusje de datum van inbruikname te noteren. Bij een vast aantal malen inhaleren per dag, kunt u dan uitrekenen wanneer het busje (ongeveer) leeg zal zijn.

De fabrikanten van Combivent, Atrovent en Berodual adviseren de 'dompelmethode'. Haal het spuitbusje uit de houder en leg het in een bakje met water. Een leeg busje gaat drijven, een vol busje zinkt, terwijl een halfvolbusje een beetje zal drijven en deels zal zinken. Ook bij deze spuitbusjes is het verstandig om de datum van inbruikname te noteren. De aërosolen bevatten minimaal 200 pufjes. Ook daarna zitten er nog wel wat pufjes in maar garantie dat deze pufjes nog werkzame stof bevatten is er niet.

Bij spuitbusjes met Alvesco, Foradil, Qvar en Airomir is het makkelijk te zien: leeg is leeg.

Tip: Neem op vakantie altijd een reserve-inhalator mee.

Vernevelaar

De meest gebruikte vernevelaars zijn Pariboy, Freeway Lite, Porta-neb, Pulmo Aide. Mobiel vernevelapparaat: Freeway Freedom.

Wat is een vernevelaar?

Een vernevelaar is een elektrisch apparaat waarmee u medicijnen kunt inhaleren. Het medicijn is opgelost in een vloeistof. Het apparaat zet deze medicijnoplossing om in nevel of mist. U ademt de nevel in via een mondstuk (of een neus/mondmasker). Het vernevelde medicijn komt zo gemakkelijk en in de juiste hoeveelheid in de luchtwegen. Vernevelen is geschikt voor jong en oud. Medicijnen die verneveld kunnen worden, zijn onder meer ontstekingsremmers, luchtwegverwijders en antibiotica.

Korte instructie: hoe inhaleert u met een vernevelapparaat?

1. Doe medicijn(en) en eventueel fysiologisch zout in de medicijnkamer. Zet de compressor aan en houd de vernevelaar rechtop.
2. Plaats het mondstuk tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk. Of plaats het kapje voor neus en mond. Houd de hefboom ingedrukt (bij een handmatig gestuurd apparaat). Adem rustig in en uit gedurende 10 tot 15 minuten (bijt niet op het mondstuk). Spoel na gebruik van inhalatiecorticosteroiden uw mond goed met water. Spuug dit weer uit (niet doorslikken). Maak de vernevelaar schoon en droog en ontsmet deze elke dag met alcohol.

Lees verder voor de uitgebreide instructie en tips voor het gebruik en onderhoud.

Waarom moet u vernevelen?

Uw arts heeft het gebruik van een vernevelaar voorgeschreven, omdat het blijkbaar met een ander soort inhalator niet voldoende lukt het medicijn binnen te krijgen. Vernevelen kan een uitkomst zijn voor jonge kinderen met astma en voor mensen met ernstig astma, COPD (chronische bronchitis of longemfyseem) of taaislijmziekte (cystic fibrosis).

Wanneer u kunt inhaleren met een inhalator, heeft dat altijd de voorkeur. Vernevelapparaten hebben namelijk ook nadelen.

Voor- en nadelen vernevelaars

Het mooie van vernevelen is dat mensen die ernstig kortademig zijn, toch voldoende medicijn binnenkrijgen. Rustig, gedurende langere tijd in- en uitademen is voldoende.

De vernevelapparaten hebben een aantal nadelen: de meeste zijn vrij groot en daardoor lastig mee te nemen. De accu die voor onderweg nodig is, is zwaar. Het vernevelen kost best veel tijd, zeker als u het meerdere malen per dag moet doen. Bovendien bestaat de kans dat u het apparaat verkeerd gebruikt. Goede instructie is dus noodzakelijk.

Als het apparaat niet goed wordt schoongemaakt, is er kans op infecties. Het medicijn werkt dan ook minder goed. Verder klagen gebruikers soms over het lawaai en gelige aanslag op meubels door de nevel. Voor de verzekeraar zijn de hoge kosten een nadeel.

Belangrijk: doktersvoorschrift en instructie

U mag vernevelapparatuur alleen op voorschrift van een arts gebruiken. Het beste is als de longarts of kinder(long)arts ook het juiste vernevelapparaat bij het voorgeschreven middel uitkiest. De geleverde apparatuur is alleen voor u of uw kind bestemd. Andere mensen mogen deze niet gebruiken.

Verder is het belangrijk dat u precies weet hoe u het apparaat moet gebruiken en schoonmaken. Het is namelijk best lastig om het goed te bedienen.

Vraag daarom, als u een vernevelaar gaat gebruiken, om uitgebreide informatie in het ziekenhuis, bij de leverancier en eventueel bij een longverpleegkundige of de thuiszorg. U kunt ook de algemene gebruiksinstructie hieronder nalezen.

Als u denkt dat het vernevelen niet goed gaat, vraag dan om hulp.

Bewaren van het medicijn

Het is belangrijk dat u het medicijn op de juiste manier bewaart. Volg hiervoor altijd de instructies van de apotheek op. Sommige medicijnen moeten in het donker bewaard worden of in een koele ruimte. Medicijnen uit de koelkast moeten eerst op kamertemperatuur komen, voordat u ze kunt inhaleren. Let ook altijd op de houdbaarheidsdatum.

Tijd, frequentie en dosis

Hoe vaak per dag en op welke tijdstippen u moet vernevelen, hebt u met uw arts afgesproken. Welke dosis u gebruikt, is ook voorgeschreven. Het is goed af en toe met uw arts of longverpleegkundige te bespreken of u nog het juiste schema toepast. Krijgt u fysiotherapie, stem dan eventueel met de fysiotherapeut af hoeveel tijd van tevoren u het best kunt vernevelen.

Jetvernevelaar

Mensen met astma of COPD vernevelen doorgaans met een 'jetvernevelaar', zoals de Pariboy, Freeway Lite, Porta-neb of Pulmo Aide.

Bij een jetvernevelaar bevindt de medicijnoplossing zich in een reservoir. Een compressor zorgt voor een luchtstroom. Deze lucht blaast het medicijn uit het reservoir omhoog en vernevelt de vloeistof.

Onderdelen vernevelapparaat

Vernevelaar en compressor

De vernevelaar is de beker (het cupje) waar de vloeibare medicijnoplossing in gaat. De compressor zorgt voor luchtdruk om de vloeistof om te zetten in een nevel.

Mondstuk en masker

Gebruik bij voorkeur een mondstuk. Dit is bedoeld om in de mond te nemen en hierdoor de nevel in te ademen.

In plaats van een mondstuk kunt u een neus/mondmasker gebruiken. Houd dit met een elastiekje voor uw mond. Er zijn maskers in verschillende maten. Het masker moet zo goed mogelijk aansluiten om te voorkomen dat er onnodig verneveld medicijn verloren gaat. Inhaleren via een mondstuk is doorgaans effectiever dan via een masker door de neus, omdat in de neus een groot deel van het medicijn blijft hangen. Een masker heeft als nadeel dat de huid rond de mond wat geïrriteerd kan raken.

Expiratiefilter

Bepaalde medicijnen, met name antibiotica, kunnen bij het vernevelen schadelijk zijn voor mensen in uw omgeving die de nevel inademen. Om gevolgen te voorkomen moet u een expiratiefilter gebruiken. Dit filter vangt medicijn in de uitademingslucht op en zorgt dat dit niet in de omgeving komt. Het filter moet elke keer na het vernevelen vervangen worden door een schoon filter.

Opbergtas en accu

In de compressor is vaak een opbergvak aangebracht waarin u de vernevelkamer, medicijnen en het mondstuk of masker kunt opbergen. Voor draagbare vernevelapparaten zijn er passende tassen of koffertjes waarin u de vernevelaar met toebehoren kunt meenemen.

Er bestaan vernevelapparaten die zowel op netstroom als op een accu werken. Een volle accu is belangrijk om er zeker van te zijn dat de compressor goed werkt.

Controle na levering

Controleer of bij levering van het vernevelapparaat alle onderdelen aanwezig zijn. Ontbreekt er iets, neem dan direct contact op met de leverancier. Bewaar de gebruiksaanwijzing goed.

Aangeraden wordt de vernevelaar voor het eerste gebruik eenmalig uit te koken in water met een beetje afwasmiddel gedurende 6 tot 10 minuten. Laat de vernevelaar tijdens het koken in elkaar zitten om eventuele vervormingen te voorkomen.

Gebruiksaanwijzing

Voordat u begint met vernevelen

Samenstellen vernevelsysteem en aansluiten compressor

Lees in de gebruiksaanwijzing hoe u het vernevelsysteem moet samenstellen. Vervolgens kunt u de compressor als volgt aansluiten.

1. Stop de ene stekker in het 'stopcontact' aan de zijkant van de compressor. Steek dan de andere stekker in het (wand)stopcontact.
2. Sluit de doorzichtige slang met een uiteinde aan op de luchttuitlaat van de compressor.
3. Sluit de slang met het andere uiteinde aan op de onderkant van de compressor.
4. Schroef de dop van de vernevelaar los.
5. Haal het medicijn uit de verpakking.
6. Doe het vloeibare medicijn in het onderste deel (het reservoir) van de vernevelaar. Afhankelijk van het medicijn is dit een oplossing die door de fabrikant is bereid of zojuist door uzelf is klaargemaakt (zie hieronder voor de bereiding).
7. Draai de dop op de vernevelaar weer dicht.
8. Sluit het mondstuk of het masker aan op de bovenkant van de vernevelaar.
9. Als u dit gedaan hebt, kunt u de compressor aanzetten. Het vernevelen kan beginnen.

Bereiden van de vernevelvloeistof

Als u verschillende medicijnen krijgt om te vernevelen, overleg dan met de arts of u deze bij elkaar kunt doen bij het bereiden van de vernevelvloeistof. Meestal kan dit wel. Alleen slijmverdünnende middelen gaan mogelijk niet goed samen met andere medicijnen.

De ideale hoeveelheid vloeistof bij vernevelen is afhankelijk van de vernevelaar. (Bij de Pariboy is dit 4 ml, bij de modernere PortaNeb-Sidestream 2,5 ml; hierin blijft namelijk minder restvloeistof achter). Vul zonodig

de medicijnoplossing aan met een fysiologisch zoutoplossing tot de gewenste hoeveelheid, niet met gedestilleerd water! Fysiologisch zout is belangrijk, omdat (gedestilleerd) water prikkelend kan werken. Werk om infecties te voorkomen altijd met ampullen voor eenmalig gebruik en met schone handen.

In verband met besmettingsgevaar moet het mengsel vlak voor gebruik worden klaargemaakt en zeker niet meer dan 12 uur van tevoren.

Vernevelvloeistof is verkrijgbaar in ampullen van (meestal) 2 ml of bijvoorbeeld 10 of 20 ml. Ampullen van 2 ml bevatten geen conserveringsmiddelen, flesjes met grotere hoeveelheden wel. Conserveringsmiddelen kunnen bij sommige mensen de luchtwegen vernauwen.

Beginnen met vernevelen

- **Ga er goed voor zitten:** Rechtop op een stoel of op bed. Zorg dat u lekker zit, in een ontspannen houding. Adem tijdens het vernevelen zo snel als voor u prettig is.
- Vernevelt u inhalatiecorticosteroiden via een kapje en hebt u daardoor last van een geïrriteerde huid in het gezicht? Smeer dan eventueel deze huid vooraf in met vaseline.
- **Houd de vernevelaar rechtop** voor een gelijkmatige nevel. Let dus op dat de vloeistofspiegel horizontaal is. Zorg dat de slang goed vastzit aan het apparaatje. Als deze losschiet, vliegen de medicijnen in een mum van tijd weg.
- **Sluit uw lippen** om het mondstuk. Let op dat uw tanden of tong de inademopening niet afsluiten. Dit is te voorkomen door het mondstuk tussen de tanden te nemen, in het midden van de mond, en de lippen goed om het mondstuk te sluiten. Adem door uw mond. Dat gaat misschien makkelijker met een neusklem op uw neus. Of houd het masker, als u dit gebruikt, tegen uw gezicht.
- **Start** het vernevelen door het aanzetten van de compressor. Daarbij moet een gelijkmatige nevel ontstaan. Houd de hefboom ingedrukt (bij een handmatig gestuurd apparaat).
- **Adem rustig** in en uit. Bijt of kauw niet op het mondstuk. Probeer af en toe een keer langzamer en dieper in te ademen, dan komt er nog meer medicijn in uw longen.
- Een Pariboy heeft de mogelijkheid om alleen tijdens de inademing te vernevelen. Hiervoor is wel een goede hand-longcoördinatie noodzakelijk. In het algemeen is het aan te raden de knop van de vernevelaar continu ingedrukt te houden.
- **Praat niet** tijdens het vernevelen. Als er een korte pauze nodig is, zet dan de compressor even uit.
- Laat uw techniek regelmatig controleren door een arts of longverpleegkundige.

Duur van het vernevelen

Meestal moet u doorgaan met vernevelen, tot de medicijnoplossing op is. Hoe lang dat duurt, hangt af van de hoeveelheid vernevelvloeistof en de apparatuur. Er blijft na afloop ongeveer 1 ml achter in het medicijncupje en de verbindingstukken. Het vernevelen van een medicijnoplossing van 3 tot 4 ml duurt 10 tot 15 minuten. (De Pariboy vernevelt 2,5 ml in 10 minuten (restvloeistof 1,5 ml).

De PortaNeb-Sidestream vernevelt 2,5 ml in 6,5 minuten (restvloeistof 0,6 ml.)

Duurt het langer, bel dan de leverancier om de apparatuur te laten nakijken.

Stoppen met vernevelen

Als de vernevelaar sputtert, kunt u ermee stoppen. De vernevelaar 'sputtert' namelijk wanneer de luchtstroom niet krachtig genoeg is of wanneer er nog weinig vloeistof in de vernevelaar over is. Schakel de compressor uit met de aan/uitknop.

Spoel of gorgel na het vernevelen uw mond met een beetje water en spuug dit weer uit. Kan uw kind nog niet spoelen, geef het dan een slokje water te drinken. Dit is vooral bij het gebruik van inhalatiecorticosteroiden (ontstekingsremmers) belangrijk om eventuele heesheid of een schimmelinfectie van de mondholte te voorkomen.

Om deze bijwerkingen tegen te gaan kunt u uw medicijnen ook direct voor het tandenpoetsen of voor het eten gebruiken, tenzij een droge mond door het vernevelen uw eetlust bederft.

Vernevelen van inhalatiecorticosteroiden via een kapje kan de huid irriteren. Dit is te voorkomen door de huid van neus en mond na het vernevelen te wassen.

Maak daarna het apparaat schoon zoals hieronder beschreven.

Hygiëne, schoonmaak en onderhoud

Hygiëne van groot belang

Bij het gebruik van een vernevelaar is goede hygiëne erg belangrijk en nodig om te voorkomen dat er verontreiniging in het apparaat komt en uzelf een bacteriële infectie kunt oplopen. Was voor het gebruik en voor het schoonmaken altijd uw handen.

Het is zaak uw vernevelaar schoon, droog en in goede kwaliteit te houden. Alleen dan kan het medicijn zijn werk goed doen. Wordt de vernevelaar niet gebruikt, dan kunt u deze in een schoon kussensloop opbergen.

Gebruik de vernevelaar in een goed geventileerde en stofarme kamer. De slaapkamer kan een goede ruimte zijn, ook omdat eventuele gelige aanslag hier misschien minder schade aanricht dan in de woonkamer.

De vernevelaar schoonmaken

Het schoonmaken van een vernevelaar vraagt aandacht en tijd. Als u het apparaat niet schoonmaakt, kunnen er bacteriën in komen. De medicijnvloeistof die achterblijft, kan kristallen gaan vormen waardoor de kanaaltjes gaan verstopen.

Als u dagelijks vernevelt, moet u het apparaat schoonhouden zoals hieronder aangegeven. U kunt een alternatieve reinigingsmethode toepassen wanneer dit een geteste procedure is waarvoor de fabrikant de verantwoordelijkheid op zich neemt.

Was altijd eerst uw handen.

Na elke verneveling:

- Spoel de vernevelaar na ieder gebruik af met lauw water (niet met heet water, anders kan er eiwit aan-koeken).
- Was de vernevelaar na het afspoelen in handwarm (niet heet) sop met afwasmiddel en spoel weer af met warm water.
- Droog hem daarna af met een schone, niet pluizende doek of tissues. De vernevelaar moet helemaal droog zijn, blaas deze eventueel door met compressorlucht.

Dagelijks:

- Reinig masker, mondstuk en koppelstukken dagelijks in bijvoorbeeld de vaatwasmachine tijdens aparte wasbeurt of op dezelfde manier als de vernevelaar.
- Neem de (niet-wegwerp)slang aan de buitenkant af met een natte doek.
- Sla of slinger het vocht uit de luchtslang en blaas deze eventueel door met compressorlucht.

Gebruik nooit een borstel en steek nooit met een paperclip of naald in de medicatiekanaaltjes, want dit kan voor beschadiging zorgen.

Bewaar de vernevelaar in een kast of op een andere afgesloten, droge en stofarme plaats.

Desinfecteer de vernevelaar eenmaal per dag in 70 procent alcohol. Gebruik medicinale alcohol zonder toevoegingen, zoals lavendelolie.

- Zorg dat de vernevelaar schoon en droog is, anders wordt de alcohol door het water verdund.
- Doe de vernevelaar in een afgesloten pot (met afmetingen 10x10x5 cm) met alcohol gedurende minimaal 10 minuten.
- Laat de gedesinfecteerde vernevelaar en onderdelen aan de lucht drogen op een schone doek.
- Vervang de alcohol in de pot na maximaal een week. Vervang de pot zelf elk half jaar.
- Eventueel kunt u voor de desinfectie een alcohol spray gebruiken. Dit kost echter meer tijd (omdat u elk hoekje en gaatje apart moet bespuiten) en wordt vaak niet vergoed.

Een minder goed alternatief dan desinfecteren met alcohol is uitkoken. Dit kan voordeliger zijn als de medicinale alcohol niet vergoed wordt door de zorgverzekeraar. Kook hiervoor de vernevelaar met afwasmiddel uit gedurende 10 minuten. Laat de vernevelaar in elkaar zitten tijdens het uitkoken om eventuele vervormingen te voorkomen. Desinfectie met alcohol heeft de voorkeur, omdat dit meer micro-organismen doodt dan uitkoken.

Het sproeistuk

Borstel het sproeistuk eenmaal per week schoon, met een nieuwe tandenborstel die alleen hiervoor wordt gebruikt. Dit voorkomt verstopping.

Raakt het sproeistuk toch verstopt, haal dit dan zo volledig mogelijk uit elkaar en prik (als dat toegestaan is) de gaatjes voorzichtig door met de naald die de leverancier heeft bijgeleverd. Spoel het hierna schoon met warm water. Lukt doorprikken niet, dan moet u het sproeistuk vervangen.

Ander apparaat

Als u een ander type vernevelapparaat hebt dan de compressor-vernevelaar die hier beschreven is, bekijk dan samen met de longverpleegkundige en/of leverancier aan de hand van de gebruiksaanwijzing welke van de hier beschreven punten ook van toepassing zijn op het apparaat dat u gebruikt.

De compressor

- Zet de compressor altijd op een vaste ondergrond en niet op de vloerbedekking, kussens of grond. Dit om te voorkomen dat er stof in komt.
- Houd de ventilatiegaten vrij.
- Houd de compressor schoon en stofvrij door deze af te nemen met een vochtige doek.
- Zorg ook dat er geen vocht in de compressor komt. Binnengedrongen vloeistoffen kunnen de elektronica en andere onderdelen beschadigen en tot storingen leiden. Als er vloeistof binnen is gedrongen, neem dan contact op met uw leverancier. Gebruik de compressor pas weer nadat de leverancier instructies heeft gegeven of reparaties heeft uitgevoerd.
- Het inlaatfilter van de compressor wordt na verloop van tijd vies. Dit moet elke drie maanden vervangen worden (zeker als er gerookt wordt). Het filter kan blokkeren en dan werkt de compressor minder goed.

Onderhoud

Volg de onderhoudsvoorschriften van de leverancier of fabrikant op. Raadpleeg hiervoor de gebruiksaanwijzing.

Laat het apparaat nakijken, als de vernevelaar na 15 minuten vernevelen nog niet (bijna) leeg is. Verder is het erg belangrijk dat de vernevelaar elk jaar wordt gecontroleerd. Dan is ook het luchtfilter aan vervanging toe.

Neem ook contact op met de leverancier als onderdelen stukgaan of dichtslibben.

Levensduur van de apparatuur

Vernevelaar

Vervang de vernevelaar (medicatiebeker) ieder half jaar.

Compressor

De compressor moet regelmatig door de leverancier onderhouden en nagekeken worden. Meestal is dat iedere twaalf tot achttien maanden. Als u de compressor via het ziekenhuis hebt ontvangen, moet u daar navragen wanneer onderhoud moet plaatsvinden.

Laat de luchtslang bij zichtbare verontreiniging en ieder half jaar vervangen.

Filter

De compressor moet elke drie maanden een nieuw inlaatfilter hebben. Controleer het filter met regelmaat (na elke tiende of twaalfde keer vernevelen) op verstopping of verontreiniging, zoals grijze of bruine verkleuring. Verwissel het filter zo nodig eerder dan na drie maanden. Is het filter nat geworden, dan moet u het ook vervangen. Probeer nooit het filter schoon te maken en opnieuw te gebruiken.

Gebruik uitsluitend filters die bij uw compressor horen om schade aan het apparaat te voorkomen en de vernevelaar goed te laten werken.

Omgeving

In verband met de elektrische aandrijving mag u het vernevelapparaat niet gebruiken in vochtige ruimtes en niet in een omgeving waar explosiegevaar bestaat. Zorg er ook voor dat het apparaat en de accu niet in direct zonlicht of dichtbij sterke hitte staan. Gebruik het vernevelapparaat liever niet tijdens maaltijden.

Buitenshuis vernevelen

Op school of werk

Het kan nodig zijn dat u of uw kind het vernevelapparaat op school of op het werk gebruikt.

Breng op school de leerkracht en/of schoolleiding op de hoogte. Bespreek welke ruimte geschikt (goed geventileerd en stofvrij) is voor het vernevelen en het tussentijds neerzetten van het apparaat.

Zorg dat de medicijnen veilig worden opgeborgen om verkeerd gebruik te voorkomen.

Het is belangrijk dat iemand de verantwoording neemt voor het vernevelen. Dat kan de leerling zijn als hij of zij oud genoeg is, een ouder of verzorgende of de schoolverpleegkundige. Deze persoon zorgt voor het klaarzetten en bijhouden van de medicatie en het schoonhouden en droogmaken van de vernevelaar na gebruik.

Draagbare vernevelapparaten

Als u vaak op reis bent of regelmatig buitenshuis moet vernevelen, kan het handig zijn om een vernevelapparaat met een accu te gebruiken. Er zijn draagbare systemen waarmee u uw vernevelaar overal kunt gebruiken. De draagbare compressor met accu is doorgaans wat minder krachtig dan een vernevelapparaat dat op netstroom werkt.

Vernevelen op reis met de auto (boot/caravan)

In de auto, boot en caravan is een systeem te gebruiken dat u kunt aansluiten op de sigarettenaansteker en werkt op een 12V DC batterij.

Vernevel nooit tijdens het rijden! Laat iemand anders de auto besturen als u onderweg moet vernevelen.

Vernevelen op reis met het vliegtuig

Als u in het vliegtuig moet vernevelen, informeer dan voor uw vertrek de klantenservice van de vliegmaatschappij over eventuele speciale benodigheden. Sommige maatschappijen staan toe dat u uw eigen vernevelsysteem met accu gebruikt en andere willen dat u hun apparatuur gebruikt.

Neem naar het buitenland een Engelstalige brief (ondertekend door uw arts) mee waarin staat: dat u een vernevelaar en compressor gebruikt, waar de apparaten voor dienen, een lijst met uw medicijnen, spuiten en naalden die u mogelijk bij u hebt. Dit kan problemen met de douane e.d. voorkomen.

Een geneesmiddelenpaspoort kunt u krijgen bij uw eigen apotheek.

Vernevelen in het buitenland

De meeste vernevelapparatuur is overal te gebruiken zolang u een stopcontact in de buurt hebt. Sommige systemen werken op een batterij of een accu. In het buitenland hebt u wellicht een adapter nodig. Vraag dit na bij uw leverancier voordat u op reis gaat.

Trouw gebruik belangrijk

Voor het beste resultaat van de behandeling is het belangrijk dat u zo goed mogelijk de adviezen van uw arts, verpleegkundige en de leverancier opvolgt. Zorg dat u weet hoe, hoe vaak en hoe lang u moet vernevelen en hoe u het apparaat moet reinigen en desinfecteren en houd u aan deze adviezen. Als u vragen hebt of iets niet duidelijk vindt, neem dan altijd contact op met uw apotheek, arts, verpleegkundige of de leverancier.

Service, problemen en klachten

Raadpleeg voor de service en de voorwaarden voor reparatie en garantie van uw leverancier/fabrikant de gebruiksaanwijzing. Als het goed is, hebt u deze bij uw vernevelapparaat gekregen.

Informatie over bereikbaarheid en beschikbaarheid

Als u medische vragen of problemen hebt, neem dan altijd contact op met uw arts of verpleegkundige. Met algemene vragen kunt u ook bij uw apotheek terecht. Hebt u technische vragen of problemen, raadpleeg dan eerst de gebruiksaanwijzing of neem contact op met de leverancier of fabrikant.

Het is handig om de volgende contactgegevens bij de hand te hebben:

Leverancier of fabrikant

Naam contactpersoon:
Telefoon:
Bereikbaar op dagen/tijden:

Apotheek

Naam contactpersoon:
Telefoon:
Bereikbaar op dagen/tijden:

Arts en/of verpleegkundige

Naam contactpersoon:
Telefoon:
Bereikbaar op dagen/tijden:



Bijlage 3 Inhalatieinstructie om mee te geven aan de patiënt

Dosisaërosol

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een dosisaërosol.
Een dosisaërosol is een spuitbusje met medicijnen.

Gebruiksklaar maken van de dosisaërosol

- Houd het spuitbusje tussen duim en wijsvinger met het mondstuk naar beneden.
- Schud het spuitbusje krachtig (minimaal 5 maal).
- Verwijder het afsluitdopje van het mondstuk.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Houd het hoofd iets achterover.
3. Adem uit.
4. Plaats het mondstuk tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk.
Het spuitbusje met medicijnen is naar boven gericht, zie plaatje “inhaleren met een verstuiver”.
5. De volgende twee handelingen dienen tegelijk plaats te vinden:
 - adem langzaam en zo diep mogelijk in
 - druk gelijktijdig op het spuitbusje en blijf inademen
6. Neem het spuitbusje met medicijnen uit de mond.
7. Houd de adem 5 tot 10 tellen vast.
8. Adem uit.
9. Bij een tweede dosis het spuitbusje met medicijnen opnieuw krachtig schudden.
Hierna punt 1 t/m 8 van inhalatietechniek herhalen.
10. Spoel de mond met water bij het gebruik van ontstekingsremmers. De eerste slok water wordt uitgespuugd, de tweede slok mag worden doorgeslikt. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
11. Plaats het afsluitdopje terug op het mondstukje.

Schoonmaken van de dosisaërosol

- Verwijder het spuitbusje uit de houder.
- Het is voldoende om de houder van het spuitbusje eenmaal per week onder de kraan met lauw water af te spoelen of in een zeepoplossing (water en afwasmiddel) af te wassen.
- Droog de houder en plaats het spuitbusje terug in de houder.

Bijzonderheden

1. Aan de buitenkant is niet te zien hoeveel medicijnen nog in het spuitbusje zitten.
Bij regelmatig gebruik kunt u berekenen wanneer het spuitbusje leeg moet zijn. U kijkt op het spuitbusje met medicijnen hoeveel doseringen/actions het spuitbusje bevat. U deelt dit aantal door het totale aantal pufjes wat u per dag gebruikt. U kunt zo berekenen hoeveel dagen u erover doet voordat het spuitbusje op is. Noteer deze datum op bijvoorbeeld uw kalender.
2. Bij onregelmatig gebruik controleert u of de medicijnen in het spuitbusje op zijn door op een spiegel of zwart doekje te sprayen. Als er nog medicijn inzit, geeft dit een witte neerslag. De methode van controle bij onregelmatig gebruik geeft niet altijd zekerheid, bij twijfel nieuw spuitbusje gebruiken.

Seretide dosisaërosol

Seretide dosisaërosol is voorzien van een teller.

Bij een nieuw spuitbusje met Seretide dosisaërosol staat de teller op 124 doseringen. U moet bij aanvang 4 x het spuitbusje in drukken, de teller staat nu op 120 doseringen. Nu is de dosisaërosol klaar voor gebruik. Volg nu de richtlijnen zoals die beschreven is vanaf “gebruiksklaar maken”.

Als de teller op 0 staat is de dosisaërosol op en moet u een nieuw spuitbusje gebruiken.

Hulpstukken

Haleraid (Glaxo-Wellcome): De haleraid is een hulpstuk dat rondom de houder van het spuitbusje aangebracht wordt. U kunt meer kracht zetten bij het indrukken doordat u met behulp van de haleraid met de hele hand kan knijpen. Dit hulpstuk kan nuttig zijn bij ouderen of reumapatiënten.

Door het gebruik van de haleraid komt het voor dat het spuitbusje met medicijnen niet meer goed past op de voorzetkamer.

Controleer dit met uw hulpverlener.

Autohaler

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een dosisaërosol met hulpstuk. Een dosisaërosol is een spuitbusje met medicijnen. De autohaler is een hulpstuk, dat het inhaleren gemakkelijker maakt. Bij het inhaleren met een spuitbusje met medicijnen moeten twee handelingen gelijktijdig worden uitgevoerd. Voor veel mensen is dit moeilijk. Het hulpstuk, de Autohaler, kan uitkomst bieden.

Vorbereiding toediening

Voor het eerste gebruik van een nieuw apparaat moet u 2 pufjes in de lucht sprayen. Ook als u het apparaat 2 weken niet gebruikt heeft moet u eerst 2 pufjes in de lucht sprayen.

Werkwijze:

- Rode hefboom omhoog zetten.
- Aan de onderzijde van het apparaat het schuifje in de richting van het mondstukje duwen.
- U ziet dan vervolgens een pufje vrijkomen.

Gebruiksklaar maken voor toediening

- Verwijder het beschermkapje door het lipje aan de achterzijde naar beneden te duwen.
- Schud de Autohaler krachtig (minimaal vijfmaal).
- Houd de Autohaler rechtop en breng de rode hefboom omhoog.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Houd het hoofd iets achterover.
3. Adem uit.
4. Plaats het mondstuk van de Autohaler tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk.
5. Zorg ervoor dat de luchtspleten aan de onderzijde van de Autohaler vrij blijven.
6. Adem langzaam en zo diep mogelijk in.
Stop niet wanneer u een klik hoort. Dit is een teken dat een pufje vrijkomt.
7. Neem de Autohaler uit de mond.
8. En houd uw adem 5-10 tellen vast.
9. Adem uit.
10. Breng de rode hefboom weer in de horizontale stand.
11. Voor een tweede pufje dient u punt 1 t/m 10 van de inhalatietechniek te herhalen.
12. Plaats het beschermkapje terug op de Autohaler.
13. Spoel de mond met water na het gebruik van ontstekingsremmers. De eerste slok water wordt uitgespuugd en het tweede mag doorgeslikt worden. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.

Schoonmaken

Het mondstuk van de Autohaler na gebruik zonodig met een tissue schoonmaken.

Bijzonderheden

Aan de buitenkant is niet te zien hoeveel medicijnen nog in het spuitbusje zitten. Bij regelmatig gebruik kunt u berekenen wanneer het spuitbusje op moet zijn. U kijkt op het spuitbusje met medicijnen hoeveel doseringen/actions het spuitbusje bevat. U deelt dit aantal door het totale aantal pufjes wat u per dag gebruikt. U kunt zo berekenen hoeveel dagen u erover doet voordat het spuitbusje op is. Noteer deze datum op bijvoorbeeld uw kalender.

Volumatic

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een dosisaërosol met Volumatic.

Een dosisaërosol is een spuitbusje met medicijnen. Een Volumatic is een voorzetkamer, die gebruikt wordt als hulpmiddel bij het inhaleren vanaf 4 jaar.

Gebrijksklaar maken voor toediening

- Schuif de twee delen van de voorzetkamer op elkaar.
- Houd het spuitbusje met medicijnen tussen duim en wijsvinger met mondstuk naar beneden.
- Schud het spuitbusje krachtig (minimaal 5 maal).
- Verwijder het afsluitdopje.
- Houd de voorzetkamer horizontaal.
- Plaats het spuitbusje met medicijnen op de voorzetkamer Het spuitbusje met medicijnen is nu naar boven gericht.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Houd het hoofd iets achterover houden.
3. Adem uit.
4. Plaats het mondstuk van de voorzetkamer tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk. De luchtgaatjes van het mondstuk onbedekt laten.
5. Druk op het spuitbusje zodat een pufje vrij komt.
6. Adem rustig vijfmaal in en uit door de voorzetkamer. Laat kinderen en ernstig benauwde personen 10 keer in- en uitademen door de voorzetkamer. U kunt dit controleren doordat u het klepje op en neer hoort gaan.
7. Neem de voorzetkamer uit de mond.
8. Bij een tweede dosis het spuitbusje opnieuw krachtig schudden. Daarna punt 1 t/m 7 van de inhalatietechniek herhalen. Maximaal één dosis tegelijk toedienen via de voorzetkamer.
9. Spoel de mond met water bij gebruik van ontstekingsremmers. Het eerste slokje water wordt uitgespuugd en het tweede slokje mag worden doorgeslikt. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
10. Haal het spuitbusje met medicijnen uit de voorzetkamer en plaats het afsluitdopje er weer op.

Schoonmaken van de dosisaërosol

- Verwijder het spuitbusje uit de houder.
- Spoel de houder van het spuitbusje eenmaal per week onder de kraan met lauw water of maak dit schoon met een zeepoplossing (water met afwasmiddel.)
- Zonodig het uiteinde van het metalen spuitbusje met een droog borsteltje schoonmaken. Wanneer de uitstroomgaatjes van het spuitbusje toch verstopt raken, dan kunt u deze met een speld weer openprikken.
- Droog de houder en plaats het spuitbusje terug in de houder.

Schoonmaken van de voorzetkamer

De voorzetkamer éénmaal per week reinigen met een warme zeepoplossing (water met afwasmiddel). Spoel niet na met water. Laat de voorzetkamer goed opdrogen (niet met een doek afdrogen, vanwege de statische elektriciteit).

Doe dit ook vóór u de voorzetkamer de eerste keer gebruikt.

Bijzonderheden

1. De voorzetkamer moet ieder jaar vervangen worden. Bij scheurtjes of als de klep niet goed meer werkt moet de voorzetkamer eerder vervangen worden.
2. Aan de buitenkant is niet te zien hoeveel medicijnen nog in het spuitbusje zitten. Bij regelmatig gebruik kunt u berekenen wanneer het spuitbusje op moet zijn. U kijkt op het spuitbusje met medicijnen hoeveel doseringen/actions het spuitbusje bevat. U deelt dit aantal door het totale aantal pufjes wat u per dag gebruikt. U kunt zo berekenen hoeveel dagen u erover doet voordat het spuitbusje op is. Noteer deze datum op bijvoorbeeld uw kalender.
3. Bij onregelmatig gebruik controleert u of de medicijnen in het spuitbusje op zijn door op een spiegel of zwart doekje te sprayen. Als er nog medicijn inzit, geeft dit een witte neerslag. De methode van controle bij onregelmatig gebruik geeft niet altijd zekerheid, bij twijfel een nieuw spuitbusje gebruiken.

Aerochamber plus voorzetkamer met Flow-Vu (met mondstuk of met groot masker)

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een dosisaërosol met blauwe aerochamber voor kinderen ≥ 5 jaar en en volwassenen. Een dosisaërosol is een spuitbusje met medicijnen. Een aerochamber is een voorzetkamer, die als hulpmiddel gebruikt wordt bij het inhaleren.

Gebruiksklaar maken voor toediening

- Houd het spuitbusje met medicijnen tussen duim en wijsvinger met mondstuk naar beneden.
- Schud het spuitbusje krachtig (minimaal 5 maal).
- Verwijder het afsluitdopje van het mondstuk.
- Houd de voorzetkamer horizontaal.
- Plaats het spuitbusje op de voorzetkamer, het spuitbusje met medicijnen is nu naar boven gericht.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Hoofd iets achterover houden.
3. Adem uit.
4. Bij een voorzetkamer met mondstuk neemt u het mondstuk van de voorzetkamer in de mond tussen de tanden en omsluit het mondstuk met de lippen. Bij de voorzetkamer met een masker plaatst u het masker van de voorzetkamer over neus en mond. Zorg dat het masker goed aansluit.
5. Druk op het spuitbusje zodat een puffje vrij komt.
6. Adem rustig vijfmaal (bij ernstige benauwdheid 10 maal) in en uit door de voorzetkamer. Als u bij de voorzetkamer met mondstuk tijdens het inhaleren een fluitsignaal hoort, is dit een teken dat u te krachtig inhaleert.
7. Neem de voorzetkamer uit de mond.
8. Bij een tweede dosis het spuitbusje met medicijnen opnieuw krachtig schudden. Daarna punt 1 t/m 7 van de inhalatietechniek herhalen. Maximaal mag één dosis tegelijk via de voorzetkamer worden toegediend.
9. Spoel de mond met water bij gebruik van ontstekingsremmers. De eerste slok water wordt uitgespuugd, de tweede slok mag worden doorgeslikt. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen. Reinig het mond-/neusgebied met een vochtig doekje of washandje bij gebruik van het gezichtsmasker.
10. Haal het spuitbusje met medicijnen uit de voorzetkamer en plaats het afsluitdopje terug op het spuitbusje. Sluit de voorzetkamer met mondstuk ook af met het dopje van de voorzetkamer.

Schoonmaken van de dosisaërosol

- Verwijder het spuitbusje uit de houder.
- Het is voldoende om het mondstuk van de verstuiver eenmaal per week onder de kraan met lauw water af te spoelen of in een zeepoplossing (water en afwasmiddel) af te wassen.
- Zonodig het uiteinde van het metalen spuitbusje met een droog borsteltje schoonmaken. Wanneer de uitstroomgaatjes van het spuitbusje toch verstopt raken, dan kunt u deze met een speld weer openprikken.
- Droog de houder en plaats het spuitbusje terug in de houder.

Schoonmaken van de voorzetkamer

- Maak de voorzetkamer één keer per week schoon met een warme zeepoplossing (water met afwasmiddel). Spoel niet na met water. Laat de voorzetkamer goed opdrogen (niet met een doek afdrogen in verband met statische elektriciteit). Doe dit ook vóórdat u de voorzetkamer de eerste keer gebruikt.
- Het gezichtsmasker kunt u dagelijks reinigen met een zeepoplossing (water en afwasmiddel), dan naspoelen en vervolgens afdrogen. U kunt het masker eventueel 3 á 4 minuten uitkoken als deze erg vies is.

Bijzonderheden

1. De voorzetkamer moet ieder jaar vervangen worden.
2. U kunt een machtiging voor vergoeding van de voorzetkamer aan uw (huis)arts of longverpleegkundige vragen.
3. Aan de buitenkant is niet te zien hoeveel medicijnen nog in het spuitbusje zitten. Bij regelmatig gebruik kunt u berekenen wanneer het spuitbusje op moet zijn. U kijkt op het spuitbusje met medicijnen hoeveel doseringen/actions het spuitbusje bevat. U deelt dit aantal door het totale aantal puffjes wat u per dag gebruikt. U kunt zo berekenen hoeveel dagen u erover doet voordat het spuitbusje op is. Noteer deze datum op bijvoorbeeld uw kalender.
4. Bij onregelmatig gebruik controleert u of de medicijnen in het spuitbusje leeg zijn door op een spiegel of zwart doekje te sprayen. Als er nog medicijn inzit, geeft dit een witte neerslag. De methode van controle bij onregelmatig gebruik geeft niet altijd zekerheid, bij twijfel nieuwe spuitbusje gebruik.

Nebuhaler (metaal)

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een dosisaërosol met Nebuhaler.

Een dosisaërosol is een spuitbusje met medicijnen. Een Nebuhaler is een voorzetkamer, die als hulpmiddel dient bij het inhaleren voor kinderen tot 4 jaar met een gezichtsmasker en voor kinderen vanaf 4 jaar en volwassenen met een mondstuk.

Gebruiksklaar maken voor toediening

- Schuif beide metalen delen van de voorzetkamer op elkaar.
- Schuif het mondstuk in de opening van de voorzetkamer. Schuif bij baby's en jonge kinderen het bijgeleverde masker op het mondstuk.
- Houd het spuitbusje met medicijnen tussen duim en wijsvinger met mondstuk naar beneden.
- Schud het spuitbusje krachtig (minimaal 5 maal).
- Verwijder het afsluitdopje.
- Houd de voorzetkamer horizontaal.
- Plaats het spuitbusje met medicijnen in de ovale opening van de voorzetkamer. Het spuitbusje met medicijnen is naar boven gericht.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Hoofd iets achterover houden.
3. Adem uit.
4. Plaats het mondstuk van de voorzetkamer tussen de tanden en sluit lippen om het mondstuk. Houd bij gebruik van het gezichtsmasker de voorzetkamer schuin omhoog. Zorg dat het masker goed aansluit.
5. Druk op het spuitbusje zodat een pufje vrij komt.
6. Adem rustig vijfmaal in en uit door de voorzetkamer. Laat kinderen en ernstig benauwde personen 10 maal rustig in- en uitademen. U kunt dit controleren doordat het ventiel bij het ademen beweegt.
7. Neem de voorzetkamer uit de mond.
8. Bij een tweede dosis het spuitbusje met medicijnen opnieuw krachtig schudden, Daarna punt 1 t/m 7 van de inhalatietechniek herhalen. Maximaal één dosis tegelijk toedienen via de voorzetkamer.
9. Laat kleine kinderen na het inhaleren wat water drinken. Als men de mond kan spoelen, dan het eerste slokje water uitspugen. Het tweede slokje water mag worden doorgeslikt. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
Reinig het mond-/neusgebied met een vochtig doekje of washandje.
10. Haal het spuitbusje met medicijnen uit de voorzetkamer en plaats het afsluitdopje weer op het spuitbusje met medicijnen.

Diskus

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een poederinhalatie met behulp van een Diskus. Dit is een inhalatieapparaat, dat meerdere doseringen bevat. Deze Diskus is niet navulbaar en kan nadat alle doseringen gebruikt zijn weggegooid worden.

Voor toediening gereedmaken

- Plaats de duim in de duimgreep. Houd de Diskus horizontaal.
- Draai de Diskus naar achter toe helemaal open. U hoort een klik, het mondstuk en schuifje komen tevoorschijn.
- Duw het schuifje naar achteren. U hoort een klik. De Diskus is nu gereed voor gebruik.

Inhalatietechniek

1. Ga met rechte rug staan of zitten.
2. Houd het hoofd iets achterover.
3. Adem uit, niet door het apparaat.
4. Plaats het mondstuk tussen de tanden en sluit de lippen om het mondstuk.
5. Adem krachtig en zo diep mogelijk in.
6. Neem de Diskus uit de mond.
7. Houd uw adem circa vijf seconden in.
8. Adem uit, niet door het apparaat. Hierna punt 1 tot en met 8 van inhalatietechniek herhalen.
9. Bij een juiste inhalatie proeft men achter op de tong een zoete smaak.
10. Spoel de mond met water bij het gebruik van ontstekingsremmers.
De eerste slok water wordt uitgespuugd, het tweede mag doorgeslikt worden. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
11. Sluit de Diskus door de duimgreep weer naar u toe te halen. Ook nu hoort u een klik. Het venster op de Diskus geeft aan hoe vaak u nog kunt inhaleren.

Schoonmaken

Na gebruik van de Diskus veegt u met een schoon doekje het mondstuk af.

Cyclohaler

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een poederinhalatie met behulp van Cyclohaler. Een Cyclohaler is een inhalatieapparaat waarin een losse medicijncapsule geplaatst kan worden.

Gebruiksklaar maken van Cyclohaler

- Verwijder de beschermkap.
- Draai het bovenste deel (mondstuk) in de richting van de pijl, terwijl u het onderste deel vasthoudt.
- Plaats de capsule (= medicijn) in de daarvoor bestemde uitsparing.
- Sluit de inhalator door het mondstuk terug te draaien.
- Houd de inhalator rechtop met het mondstuk naar boven. Neem de beide blauwe knoppen tussen duim en wijsvinger. Druk de knoppen gelijktijdig kort en krachtig eenmaal in. Hierdoor worden gaatjes in de capsule geprikt.

Inhalatietechniek

1. Houd de inhalator horizontaal.
2. Ga met rechte rug staan of zitten.
3. Houd het hoofd iets achterover.
4. Adem uit.
2. Neem het mondstuk in de mond tussen de tanden en omsluit het met de lippen.
3. Adem krachtig en zo diep mogelijk in. U hoort een ratelend geluid.
4. Neem de inhalator uit de mond.
5. Houd de adem circa 5 seconden in.
6. Adem uit, niet door de inhalator.
7. Punt 1 t/m 6 van inhalatietechniek nog éénmaal herhalen.
8. Bij een juiste inhalatie proeft men achter op de tong een zoete smaak.
9. Spoel de mond met water bij gebruik van ontstekingsremmers. De eerste slok water wordt uitgespuugd, de tweede doorgeslikt. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
10. Open de inhalator en verwijder de capsule. Controleer of de capsule leeg is en overleg met uw hulpverlener indien dit regelmatig niet het geval blijkt te zijn.
11. Sluit het mondstuk en breng de beschermkap aan.

Schoonmaken 1x per week

Open de inhalator door het mondstuk zo ver mogelijk in de richting van de pijl te draaien. Til het mondstuk uit het inhalatorhuis. Het mondstuk reinigt u met lauw water, daarna goed laten opdrogen. Het onderste deel (inhalatorhuis) reinigt u met het kwastje dat in het doosje van de inhalator zit. Niet met water! Tijdens het schoonmaken een paar keer op de blauwe knoppen drukken zodat de naaldjes die de capsule doorprikken ook schoongemaakt kunnen worden.

Inhalator Ingelheim

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een poederinhalatie met behulp van de Ingelheim inhalator. Een Ingelheim poederinhalator is een inhalatieapparaat waarin een losse medicijncapsule geplaatst kan worden.

Voor toediening gereedmaken

- Klap het mondstuk open.
- Plaats een capsule in de daarvoor bestemde opening en sluit het mondstuk.
- Houd de inhalator rechtop met het mondstuk naar boven.
- Druk de witte knop aan de zijkant helemaal in. Hierdoor worden er gaatjes in de capsule geprikt. De knop vervolgens helemaal loslaten.

Inhalatietechniek

1. Houd de inhalator horizontaal.
2. Ga met rechte rug staan of zitten.
3. Houd het hoofd iets achterover.
4. Adem uit, niet door het apparaat.
5. Neem het mondstuk tussen de tanden en omsluit het met de lippen.
6. Adem krachtig en zo diep mogelijk in.
7. Neem de inhalator uit de mond.
8. Houd uw adem circa vijf seconden in.
9. Adem uit; niet door de inhalator.
10. Hierna punt 1 t/m 9 van inhalatietechniek herhalen.
11. Bij juiste inhalatie proeft men achter op de tong een zoete smaak.
12. U kunt eventueel na de inhalatie uw mond spoelen.
13. Open het mondstuk en verwijder de lege capsule. Controleer of deze leeg is en overleg met uw hulpverlener wanneer dit regelmatig niet zo is.
14. Sluit het mondstuk.

Schoonmaken 1x per week

- Het mondstuk wordt geopend. Zowel mondstuk als het onderste deel van de inhalator wordt gereinigd met lauw water. De witte knop aan de zijkant moet tijdens het spoelen een aantal keren ingedrukt worden zodat ook de doorprieknaalden gereinigd worden.
- De inhalator goed laten opdrogen en wederom de witte knop aan de zijkant een aantal keren indrukken. en daarbij dient u het magazijn in de volgende stand te zetten.

Turbuhaler

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een poederinhalatie met behulp van een Turbuhaler. Een Turbuhaler is een apparaat waarin meerdere doseringen medicijnen geplaatst zijn. Dit apparaat is niet navulbaar. Als de Turbuhaler leeg is, gooit u deze weg.

Voor toediening gereedmaken

- Draai de beschermkap van de Turbuhaler.
- Houd de Turbuhaler rechtop met de draaischijf naar beneden.
- Draai de geribbelde greep rechtsom tot hij niet meer verder kan. Houd met de andere hand het middelste gedeelte van de Turbuhaler vast. Draai vervolgens terug tot u een klik hoort. De Turbuhaler is nu gereed voor gebruik (voor Symbicort Turbuhaler zie hieronder).

Inhalatietechniek

1. Houd de Turbuhaler horizontaal.
2. Ga met rechte rug staan of zitten.
3. Houd het hoofd iets achterover.
4. Adem uit, niet door het apparaat.
5. Neem het mondstuk in de mond tussen de tanden en omsluit het met de lippen.
6. Adem krachtig en zo diep mogelijk in.
7. Neem de Turbuhaler uit de mond.
8. Houd uw adem circa vijf seconden vast.
9. Adem uit, niet door de Turbuhaler (punt 1 tot en met 9 van inhalatietechniek eenmaal herhalen).
10. Men proeft in principe niets bij het inhaleren.
11. Spoel de mond met water bij gebruik van ontstekingsremmers. De eerste slok water wordt uitgespuugd, het tweede mag doorgeslikt worden. Een goede combinatie is eerst inhaleren en daarna tanden poetsen.
12. Draai de beschermkap op de Turbuhaler.

Wanneer is de Turbuhaler leeg?

Vlak onder het mondstuk bevindt zich een klein venster. Wanneer in het venster aan de bovenkant een rode streep verschijnt, bevat de Turbuhaler nog ongeveer 20 inhalaties. Als de rode streep de onderkant van het venster bereikt, mag de Turbuhaler niet meer gebruikt worden.

Schoonmaken

- Na iedere inhalatie het mondstuk met een schoon droog doekje afvegen.
- De Symbicort Turbuhaler maakt het mondstuk aan de binnenkant schoon als de beschermkap er weer opgedraaid wordt. Het mondstuk kan gewoon met een droog doekje aan de buitenzijde gereinigd worden.

Hulpstukken

Voor mensen met een spierzwakte kan een speciale handgreep verkregen worden. Deze handgreep maakt het makkelijker om de Turbuhaler gereed te maken voor gebruik.

Symbicort Turbuhaler

De Symbicort Turbuhaler is een nieuw soort Turbuhaler. Deze Turbuhaler is speciaal gemaakt voor het medicijn Symbicort en werkt iets anders dan de andere Turbuhalers.

- Als de Symbicort Turbuhaler voor de eerste keer gebruikt wordt, moet punt 3 voor toediening van het gereedmaken eerst 3 keer herhaald worden. Daarna kan gestart worden met de inhalatie zoals besproken onder het kopje 'inhalatietechniek'. Voor volgende keren geldt het drie keer doordraaien niet meer.
- Onder het mondstuk bevindt zich een klein venster met een teller. In dit venster wordt het aantal beschikbare inhalaties aangegeven. De Turbuhaler is op, zodra het rode vlak met de nul de onderkant bereikt. U hebt dan altijd een nieuwe Turbuhaler nodig.

Handihaler (Spiriva®)

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een poederinhalatie met behulp van een Handihaler. Een Handihaler is een inhalatieapparaat waarin losse capsules geplaatst kan worden.

Voor toediening gereed maken

- Klap de beschermkap open door ze naar boven te trekken.
- Klap daarna het mondstuk open.
- Haal 1 capsule uit de strip en stop deze in de opening verticaal (het maakt niet uit welke zijde van de capsule naar boven wijst).
- Sluit het mondstuk; u hoort een klik.
- Laat de beschermkap open.
- Houd de handihaler met het mondstuk naar boven vast. Druk de groene knop 1x in.

Inhalatietechniek

1. Houd de handihaler horizontaal.
2. Ga met rechte rug staan of zitten.
3. Hoofd iets achterover.
4. Adem uit, niet door het apparaat.
5. Neem het mondstuk in de mond tussen de tanden en omsluit het met de lippen.
6. Adem zo krachtig mogelijk en diep mogelijk in (u hoort de capsule trillen).
7. Houd de adem 5 seconden vast.
8. Adem weer uit, niet door het apparaat.
9. Punt 1 tot en met 9 van inhalatietechniek eenmaal herhalen.
10. Eventueel achteraf de mond spoelen.
11. Open het mondstuk en haal de capsule eruit; sluit het mondstuk en de beschermkap.

Schoonmaken (1 x per maand)

Open de beschermkap, het mondstuk en de capsulehouder (door de groene knop omhoog te duwen) en spoel de handihaler uit met warm water.

Goed drogen met een tissue, vervolgens geopend aan de lucht verder laten drogen. Het duurt ongeveer 24 uur voordat deze goed droog is.

Bijzonderheden

De handihaler dient 1x per jaar vervangen te worden.

Voor het eerste gebruik van de handihaler 10 maal de groene knop indrukken zonder dat er een capsule in het apparaat zit, omdat de knop in het begin moeilijk in te drukken is.

Spiriva® Respimat

Hieronder volgt informatie over het gebruik van een soft mist inhalatie met behulp van de Spiriva® Respimat. De Spiriva® Respimat inhalator is een apparaat waarin een patroon met meerdere doseringen medicijnen geplaatst kan worden. Dit apparaat kan niet nagevuld worden met een nieuw patroon.

Gebruiksklaar maken van de Spiriva® Respimat soft mist inhalator

Volg eerst de onderstaande stappen bij het gebruik van een nieuw apparaat Spiriva® Respimat.

1. Houd de kap (A) gesloten, druk vervolgens op de veiligheidsknop (E) en trek de doorzichtige houder (G) los.
2. Neem patroon (H) uit de verpakking.
3. Duw het smalle uiteinde van de patroon in de inhalator tot deze op zijn plaats klikt. De patroon moet voorzichtig tegen een hard oppervlak worden geduwd om zeker te stellen dat hij volledig op zijn plaats zit.
4. Verwijder de patroon niet meer als hij eenmaal in de inhalator is geplaatst.
5. Schuif de doorzichtige houder op zijn plaats.
6. Houd de inhalator rechtop, met de kap (A) gesloten.
7. Draai de houder (G) in de richting van de rode pijlen op het etiket totdat deze klikt (een halve draai).
8. Open de kap (A) tot deze helemaal openklapt.
9. Richt de inhalator naar de grond en druk op de ontspanner (D).
10. Sluit de kap (A).
11. Herhaal de stappen 6 tot en met 10 totdat er een wolk te zien is.
12. Herhaal de stappen 6 tot en met 11 nog driemaal om er zeker van te zijn dat de inhalator gereed is voor gebruik.

Inhalatietechniek

1. Houd de inhalator rechtop, met de kap (A) dicht.
2. Draai de houder (G) in de richting van de rode pijlen op het etiket tot de klik (een halve draai).
3. Open de kap (A) tot deze helemaal openklapt.
4. Ga met rechte rug staan of zitten.
5. Houd het hoofd iets achterover.
6. Adem uit.
7. Neem het mondstuk in de mond tussen de tanden en omsluit het met de lippen (laat de luchtgaten (C) vrij).
8. Terwijl u langzaam en diep inademt door uw mond, drukt u op de ontspanner (D) en blijft u zo lang als u kan langzaam inademen.
9. Neem de inhalator uit de mond.
10. Houd de adem 5-10 sec in.
11. Herhaal de stappen 1 tot en met 10 van de inhalatietechniek om een tweede inhalatie te nemen.
12. Sluit de kap (A).

Schoonmaken 1x per dag

Het mondstuk met een vochtig doekje schoonmaken. Haal het apparaat niet uit elkaar en vermijdt contact met water.

Bijzonderheden:

Als de inhalator langer dan 7 dagen niet is gebruikt, richt dan een inhalatie naar de grond. Is de inhalator langer dan 21 dagen niet gebruikt herhaal dan de stappen 6 tot en met 10 van gebruiksklaar maken van de Spiriva® Respimat.

De dosismeter (F) op het apparaat geeft aan hoeveel inhalaties u nog kunt inhaleren.

Als de pijl het einde van de schaalverdeling bereikt (60 inhalaties zijn dan gebruikt) blokkeert de Spiriva® Respimat inhalator automatisch. De doorzichtige houder kan dan niet meer gedraaid worden. De Spiriva® Respimat inhalator moet uiterlijk 2 maanden na het eerste gebruik weggegooid worden (in verband met de hygiëne). U dient dan een geheel nieuw apparaat met patroon bij de apotheek halen.

Bijlage 4: Adviezen en uitleg voor medicijngebruikers met COPD

Als u voor uw COPD medicijnen gebruikt, is het volgende voor u van belang.

- Zorg dat u weet hoe en wanneer u het middel precies moet gebruiken. Laat bij voorkeur uw (huis) arts, longverpleegkundige of apotheker zien hoe u de inhalatiemiddelen inhaleert. Dat is ook verstandig als u ze al lange tijd gebruikt.
- Wanneer u meerdere soorten medicijnen gebruikt, kunt u samen met uw arts een lijstje maken, waarop staat wanneer u wat moet nemen en in welke volgorde.
- Gebruik nooit méér medicijn dan voorgeschreven zonder met uw arts te overleggen. Gebruik andersom ook niet minder medicijnen zonder overleg met uw arts.
- Stop ook niet zomaar met uw medicijnen. Als u twijfelt of een medicijn nog wel genoeg helpt, overleg dan met uw huisarts of longarts over het middel en de dosis.

Medicijnpaspoort

Artsen moeten weten welke medicijnen u gebruikt. Bepaalde medicijnen gaan namelijk niet samen. Daarom kan een medicijnpaspoort handig zijn. Vraag uw arts hierin te noteren welke medicijnen ze u voorschrijven. Schrijf ook op welke medicijnen u zelf koopt, zoals pijnstillers of neusdruppels. Dat voorkomt fouten. Het medicijnpaspoort is verkrijgbaar bij de apotheek. De apotheek houdt in de computer bij welke medicijnen u gebruikt. U kunt een overzicht opvragen.

Ook als u op vakantie gaat moeten artsen op de hoogte zijn van uw ziekte en medicijngebruik.

Soorten medicijnen

De belangrijkste medicijnen bij de behandeling van COPD zijn luchtwegverwijders en daarnaast soms ontstekingsremmers.

Luchtwegverwijders

Luchtwegverwijders zorgen ervoor dat de spiertjes rondom de luchtwegen verslappen. Uw luchtwegen worden hierdoor vrij snel weer wijder, zodat u meestal minder kortademig wordt.

Ontstekingsremmers

Ontstekingsremmers bestrijden de ontsteking in de luchtwegen. Hierdoor beschermen ze uw luchtwegen tegen prikkels.

Nauwelijks bijwerkingen

De medicijnen voor COPD werken tegenwoordig zo effectief, dat de meeste gebruikers weinig of geen last hebben van bijwerkingen. Dit komt ook doordat inhalatiemiddelen bij het inhaleren direct in de longen komen. Wanneer u bepaalde bijwerkingen denkt te voelen, is het verstandig dit met uw arts te bespreken. Wellicht is er een vergelijkbaar middel dat bij u minder bijwerkingen heeft.

Gewenning aan medicijnen

Als u medicijnen voor COPD gebruikt, kunt u daar niet aan ‘gewend’ of verslaafd raken. Ze blijven goed werken, ook indien u ze gedurende een lange periode gebruikt. Als uw luchtwegverwijder niet genoeg helpt bij kortademigheid, overleg dan met uw arts over de juiste behandeling. Het kan zijn dat u verkeerd inhaleert, dat uw luchtwegen te sterk vernauwd zijn, dat uw conditie achteruitgaat of dat u een infectie onder de leden hebt.

Stofnaam (en merknaam)

In deze informatie ziet u per middel eerst de naam van de werkzame stof staan en daarna tussen haakjes de merknaam. Bijvoorbeeld: salmeterol (Serevent). Medicijnen die onder de stofnaam verkocht worden, zijn vaak goedkoper. Ze werken net zo goed als die met een merknaam.

Luchtwegverwijders

Luchtwegverwijders helpen bij kortademigheid. Deze middelen geven snel meer lucht. Ze maken uw luchtwegen wijder, doordat ze de spiertjes er omheen laten ontspannen. Daardoor krijgt u meer lucht. Luchtwegverwijders bestrijden alleen de benauwdheid en verminderen (soms) het slijm. Ze doen niets aan de ontsteking in de luchtwegen.

Als de benauwdheid blijft

Ook als een luchtwegverwijder bij u altijd prima helpt, kan de benauwdheid een keer niet overgaan. Gebruik dan niet méér medicijn dan uw arts heeft voorgeschreven, maar neem direct contact op met uw arts. In zo'n situatie hebt u namelijk ook andere medicijnen nodig. Deze kunnen van levensbelang zijn.

Soorten luchtwegverwijders

Er zijn kortwerkende en langwerkende luchtwegverwijders. Kortwerkende luchtwegverwijders helpen snel; de kortademigheid wordt snel minder.

Langwerkende luchtwegverwijders kunnen uitkomst bieden bij ernstiger klachten in de nacht. De werking houdt ongeveer 12 tot 24 uur aan. Daarom hoeven gebruikers van langwerkende luchtwegverwijders deze maar 1 of 2 keer per dag te inhaleren.

Kortwerkende b-sympathicomimetica

Kortwerkende b-sympathicomimetica zijn de meest werkzame luchtwegverwijders. Ze geven heel snel meer lucht bij een aanval van kortademigheid. Binnen 5 minuten na het inhaleren neemt de benauwdheid meestal af. De werking houdt vier tot zes uur aan. Deze luchtwegverwijders zijn ook preventief te gebruiken, om benauwdheid te voorkomen. U kunt dus van tevoren een 'pufje' nemen, om toch activiteiten te kunnen ondernemen.

Namen: Fenoterol (Berotec), salbutamol (Airomir, Ventolin, Salbutamol), terbutaline (Bricanyl).

Bijwerkingen: Komen bij deze inhalatiemiddelen zelden voor. Mogelijke bijwerkingen zijn trillen van de handen en onrust. Deze bijwerkingen zijn niet schadelijk voor de gezondheid. Soms kan iemand last krijgen van hartkloppingen.

Deze klachten horen binnen enkele uren over te gaan. Gebruikt u dit middel vaker op een dag, dan zult u er na verloop van enkele dagen geen last meer van hebben. Hebt u er na twee weken nog altijd last van, raadpleeg dan uw arts.

Kortwerkende anticholinergica

Werking: Kortwerkende anticholinergica verwijderen de luchtwegen en remmen daarnaast de slijmvorming in de luchtwegen.

Namen: Opratropium (Atrovent, Ipratropium, Ipraxa) is het belangrijkste middel uit deze groep. Dit luchtwegverwijderende inhalatiemiddel werkt binnen 15 minuten tot 1 uur. De werking houdt 6 tot 8 uur aan. Combinatiemiddelen van ipratropium met een andere luchtwegverwijder: fenoterol/ipratropium (Berodual), salbutamol/ipratropium (Combivent, Ipramol, Ipratropium/salbutamol FNA).

Bijwerkingen: Deze inhalatiemiddelen hebben vrijwel geen bijwerkingen. Sommige mensen hebben last van een droge mond, een droge keel, hoofdpijn, misselijkheid en/of hartkloppingen. Daarnaast zijn soms mensen overgevoelig voor dit medicijn.

Langwerkende b-sympathicomimetica

Werking: Deze inhalatiemiddelen helpen met name nachtelijke benauwdheid te voorkomen. De werking houdt ongeveer 12 uur aan. Daarom hoeft u als gebruiker deze maar 1 tot 2 keer per dag te inhaleren. Een langwerkende luchtwegverwijder kan ook zinvol zijn als u erg benauwd wordt van lichamelijke inspanning.

Namen: Formoterol (Foradil, Oxis, Formoterol), salmeterol (Serevent) en enkele combinatiemiddelen (zie onder Ontstekingsremmers).

Bijwerkingen: Hartkloppingen kunnen voorkomen, trillen van de handen en/of onrust. Gebruikt u langwerkende b-sympathicomimetica vaker per dag, dan zult u er na verloop van enkele dagen geen last meer van hebben. Voelt u na twee weken nog steeds bijwerkingen, raadpleeg dan uw arts.

Langwerkende anticholinergica

Tot nu toe is er één langwerkend anticholinergicum. Dit wordt alleen voorgeschreven aan mensen met COPD. Dit middel verwijdt de spiertjes van de luchtwegen. U hoeft het maar één keer per dag te inhaleren, want het werkt 24 uur. Het is niet geschikt voor het bestrijden van acute benauwdheid.

Namen: Tiotropium (Spiriva).

Bijwerkingen: Dit middel heeft vrijwel geen bijwerkingen. Sommige mensen hebben last van een droge mond of obstipatie. Meestal zijn deze klachten na enkele dagen gebruik voorbij. Artsen kunnen mannen met prostaatklachten het gebruik van Spiriva afraden.

Ontstekingsremmers

Ontstekingsremmers hebben niet bij alle mensen met COPD effect, maar sommige mensen reageren er goed op. Als u matig tot ernstig COPD hebt en uw klachten regelmatig verergeren kan uw arts overwegen een proefbehandeling met ontstekingsremmers (inhalatie) voor te schrijven.

Ontstekingsremmers worden ook wel luchtwegbeschermers genoemd.

Er zijn twee soorten ontstekingsremmende middelen om te inhaleren en om in te nemen:

- Ontstekingsremmers om te inhaleren: een onderhoudsbehandeling bestaat meestal uit één of meer van deze inhalatiemiddelen
- Ontstekingsremmers om in te nemen: soms zijn de ontsteking en de benauwdheid zo hevig dat inhalatiecorticosteroiden niet voldoende (meer) helpen. Dan volgt een behandeling met corticosteroid-tabletten.

Werking inhalatiecorticosteroiden

Corticosteroiden zijn krachtige bestrijders van de ontsteking in de luchtwegen. Daarnaast beschermen ze de luchtwegen: ze zorgen ervoor dat er minder stoffen gemaakt worden die de luchtwegen vernauwen. De luchtwegen worden hierdoor minder prikkelbaar en raken niet blijvend beschadigd.

Het is belangrijk dat u deze medicijnen dagelijks gebruikt, ook wanneer u geen klachten hebt. Als u zo'n ontstekingsremmer gaat gebruiken, merkt u waarschijnlijk na enkele weken het effect. Pas na een paar maanden werkt het middel maximaal.

Mensen met COPD krijgen meestal eerst een proefbehandeling om na te gaan of het middel effect heeft. Deze proefbehandeling kan een aantal maanden duren.

Indien u ontstekingsremmers voorgeschreven krijgt, zal de arts u regelmatig controleren om het resultaat ervan te beoordelen. Spreek met uw arts af wanneer u contact moet opnemen als het middel bij u (na een bepaalde periode) nog geen effect heeft gehad.

Advies: Als u een inhalatiecorticosteroid gebruikt en toch 's nachts wel eens benauwd wordt, bespreek dit dan met uw arts. Stop of minder nooit zonder overleg met de arts met het gebruik van ontstekingsremmers. Anders kan de conditie van uw luchtwegen verslechteren.

Als u corticosteroiden inhaleert én slikt, vraag dan aan uw arts of u met het inhalatiemiddel of de tabletten kunt stoppen.

Namen: Beclometason (Qvar, Beclometason), budesonide (Pulmicort, Budesonide), fluticason (Flixotide) en ciclesonide (Alvesco).

Combinatiemiddelen van een ontstekingsremmer en een langwerkende luchtwegverwijder: salmeterol/fluticason (Seretide) en formoterol/budesonide (Symbicort).

Bijwerkingen: Inhalatiecorticosteroiden hebben bij normale dosering vrijwel geen bijwerkingen. Mogelijke bijwerkingen zijn heesheid en een schimmelinfectie van de mondholte. Soms zijn deze bijwerkingen met een goede inhalatietechniek of een andere inhalator te voorkomen. Spoel na het inhaleren altijd uw mond met water!

Bij een hoge dosering en langdurig gebruik is er meer kans op (lichte) bijwerkingen. De arts zal hier nauwkeurig op controleren; volgt u zijn/haar voorschrift strikt op.

Zie voor de mogelijke bijwerkingen verder in deze tekst bij de bijwerkingen van langdurig gebruik van corticosteroid-tabletten.

Gebruikt u inhalatiecorticosteroiden én corticosteroid-tabletten, wees dan alert op uw gezichtsvermogen. Vernevelen van inhalatiecorticosteroiden via een kapje kan de huid irriteren. Dit is te voorkomen door de huid van neus en mond na het vernevelen te wassen.

Advies: Spoel na het inhaleren uw mond met een beetje water en spuug dit weer uit. Inhaleer uw medicijnen direct voordat u gaat eten of tandenpoetsen. Gebruik bij het inhaleren eventueel een voorzetkamer. Overleg met uw arts als u last hebt van bijwerkingen.

Corticosteroid-tabletten

Mogelijk krijgt u corticosteroid-tabletten voorgeschreven, omdat uw klachten steeds ernstiger worden.

Werking: corticosteroid-tabletten bestrijden de ontsteking zeer sterk. De zwelling van het slijmvlies vermindert. Waarschijnlijk wordt er ook minder slijm aangemaakt.

Het nadeel van deze tabletten is dat ze behalve in de luchtwegen ook op andere plaatsen werken.

Daarom heeft een zogenoemde stootkuur de voorkeur, dat is een korte kuur van een tot twee weken.

Daarbij is de kans op bijwerkingen zeer klein.

Namen: Dexamethason, prednisolon, prednison, triamcinolon, methylprednisolon, hydrocortison, betamethason.

Langdurig gebruik van corticosteroid-tabletten

Als u langer dan drie weken achtereen ontstekingsremmende tabletten slikt, is het gevaarlijk om daar plotseling mee te stoppen. De bijniere in uw lichaam zijn dan namelijk gestopt met zelf corticosteroiden aanmaken, doordat de tabletten voor voldoende corticosteroiden zorgen. Tijdens het gebruik geeft dat niets. Maar bij plotseling stoppen ontstaat er een tekort, omdat de bijniere de eigen productie niet zo snel kunnen opstarten. Dit kan levensgevaarlijk zijn. Na lange tijd slikken kan het maanden tot ruim een jaar duren voordat de bijniere zelf weer voldoende corticosteroiden maken.

Advies: Stop dus nooit zomaar met het slikken van ontstekingsremmende tabletten. Bouw het gebruik alleen heel langzaam en op doktersvoorschrift af. Volg als u corticosteroid-tabletten gebruikt, altijd het voorschrift van de arts nauwkeurig op, ook bij een stootkuur prednison. Het is verstandig een SOS-talisman of een geneesmiddelenpaspoort bij u te dragen.*Bijwerkingen:* Alléén als u lange tijd tabletten slikt of injecties krijgt, bestaat er kans op ernstiger bijwerkingen.

Bij een stootkuur van hooguit twee weken zijn eventuele bijwerkingen tijdelijk. Deze tijdelijke bijwerkingen

zijn voor u minder schadelijk dan wanneer u langdurig, ernstig benauwd zou zijn.
Mogelijke bijwerkingen van corticosteroid-tabletten zijn:

In het begin:

- hoge bloeddruk
- suikerziekte
- spierzwakte en vermoeidheid
- psychische veranderingen: opgewekte, sombere of juist wisselende stemmingen
- maag- of darmklachten
- slecht genezende wonden
- verhoogde oogbeldruk
- uitblijven van de menstruatie bij vrouwen
- vochtophoping in enkels en voeten (oedeem)

Na meer dan 3 weken gebruik van forse hoeveelheden:

- dikker door toename eetlust en vasthouden van vocht
- opgezwollen gezicht
- huid wordt dunner
- slecht genezende wonden
- verminderde werking bijnierschors

Na enkele maanden (of meer kortwerkende kuren met een hoge dosering achter elkaar; meestal niet bij geringe hoeveelheden):

- verlies van botweefsel
- blijvende vertroebeling ooglens

Moeite met inhaleren

Een arts komt er soms moeilijk achter welke inhalator het meest geschikt is voor iemand. Twijfelt u of uw inhalator geschikt is, ga dan aan de hand van onderstaande punten na of uw twijfel terecht is. Praat er zo nodig over met uw arts.

- Vindt u het moeilijk om gelijktijdig uw verstuiver in te drukken en in te ademen, dan is een verstuiver zonder voorzetkamer niet geschikt.
Mogelijkheden: Poederinhalator, voorzetkamer, Autohaler.
- Kunt u uw adem geen vijf tot tien tellen vasthouden, dan is een verstuiver zonder voorzetkamer niet geschikt (ook de Autohaler niet).
Mogelijkheden: Voorzetkamer, eventueel poederinhalatoren.
- Kunt u uw poederinhalator niet in één of twee teugen (vrijwel) leegmaken, dan is deze niet geschikt.
Mogelijkheden: Eventueel een andere poederinhalator (Turbuhaler, Diskus, Diskhaler, Inhalator Ingelheim, Cyclohaler), verstuiver, eventueel met voorzetkamer.

Bijlage 5: Formulier longfunctiemeting huisarts

GEGEVENS	
Naam	
Geslacht	M / V
Leeftijd	
COPD HISTORIE	
COPD sinds	
Roken	<input type="radio"/> nee <input type="radio"/> ja, aantal pakjaren: <input type="radio"/> gestopt, sinds.....
Exacerbaties/jaar	<input type="radio"/> prednisonstootkuur: antibiotica (aantal) <input type="radio"/> aantal ziekenhuisopnames:
Medicatie	<input type="radio"/> anticholinergica kort <input type="radio"/> anticholinergica lang..... <input type="radio"/> β_2 -sympathicomimetica kort <input type="radio"/> β_2 -sympathicomimetica lang..... <input type="radio"/> ICS..... <input type="radio"/> Combinatie β -2 lang en ICS
Overig	<input type="radio"/> fysiotherapie <input type="radio"/> dietetiek <input type="radio"/> longverpleegkundige
STATUS PRAESENS	
Klachten	
MRC score	
CCQ score	
GOLD volgens HA	
Beleid HA (evt. vraagstelling)	
<p>Na bovenstaande te hebben ingevuld, dit formulier inzenden aan longarts Retera</p> <p>Per mail: jretera@tsz.nl</p> <p>Per fax: 013 - 468 34 69</p> <p>Per post: Postbus 90107, 5000 LA TILBURG</p>	
ANTWOORD LONGARTS	
Kwaliteit LF-meting	<input type="radio"/> goed <input type="radio"/> verbeterpunten:
Interpretatie LF-meting	
Advies	<input type="radio"/> geen actie nodig <input type="radio"/> LF herhalen 12 maanden <input type="radio"/> LF herhalen 3 maanden <input type="radio"/> Overleg <input type="radio"/> Verwijzing
Opmerkingen longarts	

Bijlage 6: Patiëntenkompas

Communicatiekompas betreffende de palliatieve zorg bij COPD-patiënten

Inhoud

- *Persoonsgegevens patiëntenkompas*
- *Waarom deze brochure?*
- *Wie kunt u bellen bij vragen of problemen*
- *Overzicht folders en brochures*
- *Medicijnkaart*
- *Overzicht aantekeningen van arts, verpleegkundige, Fysiotherapeut, diëtist, maatschappelijk werker, andere hulpverlener*
- *Overzicht eigen aantekeningen*

Persoonsgegevens patiëntenkompas

Eigendom van

Naam:

Geboortedatum:

Adres:

Postcode: Plaats:

Afspraken

Bij toename klachten overleggen met huisarts / longarts

Zuurstof thuis ja / nee, zo ja aantal liters:

Beleid:

NR / NB:

Bij exacerbatie medicatie thuis aanwezig, te weten:

.....
.....
.....

Bij verlies wordt de vinden dringend verzocht contact op te nemen met de eigenaar van deze brochure.

Waarom deze brochure?

U heeft van uw arts gehoord dat u een chronische longziekte heeft. Deze ziekte kan met zich meebrengen dat u door verschillende hulpverleners wordt behandeld (arts, verpleegkundige, fysiotherapeut, diëtist, maatschappelijk werker, andere hulpverlener). Al die mensen vertellen u iets over uw ziekte en de gevolgen daarvan; wat houd de aandoening in, welke medicijnen dient u te gebruiken, hoe en wanneer. Ook wat u beter kunt doen en laten in uw dagelijkse bezigheden thuis en op het werk wordt met u (en mogelijk uw naasten) besproken.

Om het voor u en de mensen die de voorlichting en adviezen geven overzichtelijk te maken, hebben wij deze brochure samengesteld.

Zo kan alle informatie goed op elkaar worden afgestemd.

Uw recht op informatie

De rechten van de patiënt zijn vastgelegd in de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO). Deze wet regelt de relatie tussen patiënt en hulpverlener. De arts en de overige hulpverleners moeten u in begrijpelijk taal informatie geven over uw ziekte of aandoening. Zij dienen u duidelijk te vertellen wat het doel van een bepaald onderzoek is. De aard, het doel en de vooruitzichten van de behandeling zijn hiermee duidelijk voor u. Als u geen informatie wilt hebben, kunt u dit aangeven.

Informatiepagina's voor de hulpverlener

Het is belangrijk dat de verschillende hulpverleners weten welke medicijnen u gebruikt en welke adviezen u krijgt. In deze brochure is daarom een aantal pagina's opgenomen die hulpverleners zelf kunnen invullen.

Uw vragen

Achterin de brochure kunt u zelf ook aantekeningen maken en uw vragen opschrijven. Tijdens een volgend bezoek aan uw arts of één van de andere hulpverleners kunt u dan uw vragen voorleggen.

Het gebruik

Het is de bedoeling dat:

- u uw persoonlijke gegevens invult;
- u deze brochure bij ieder bezoek aan de huisarts, de specialist, opname in het ziekenhuis en de overige hulpverleners meeneemt;
- de hulpverleners relevante bevindingen en adviezen in dit boekje schrijven tijdens een bezoek.

Onduidelijkheden

Het kan zijn dat er in deze brochure termen worden gebruikt die u onbekend in de oren klinken. Vraag gerust om verduidelijking bij de betreffende hulpverlener, zodat u ook weet wat ermee wordt bedoeld.

Wie kunt u bellen bij vragen of problemen?

(naam en telefoon)

- Longverpleegkundige Thebe thuiszorg tijdens kantooruren
.....
- Longverpleegkundige St. Elisabeth Ziekenhuis tijdens kantooruren
.....
- M.T.H.-team buiten kantooortijden: 0900-8122 vragen naar medisch technisch team
.....
- Longarts
.....
- Huisarts
.....
- Thuiszorg algemeen: 0900-8122
.....
- Maatschappelijk werk
.....
- Apotheek
.....
- Wijkverpleegkundige
.....
- Fysiotherapeut
.....

Overige behandelaars

- Cardioloog
.....
- Internist
.....
- KNO-arts
.....
- Dermatoloog
.....
- Revalidatiearts
.....
- Psycholoog
.....
- _____
.....

Folders / brochures

Uitgereikt d.d.:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Overdrachtsgegevens longafdeling St. Elisabeth Ziekenhuis Tilburg (indien van toepassing)

Medische diagnose	Bijzonderheden t.a.v. Zelfmanagement
Comorbiditeiten:	Lichamelijke verzorging:
Allergieën:	Medisch / verpleegkundige handelingen:
Behandelend arts:	Uitscheiding / voeding / gewicht:
Beleid:	Rookstatus:
Ingeschakelde hulpverleners:	Naam verpleegk.:
	Tel. nr:
	Datum onslag:

Medicijnkaart (door bevoegd persoon in te vullen)
 (bij wijzigingen doorhalen, gegevens op nieuwe regel vermelden)

Datum Tijd	Naam medicijn	Doel/ werking	Dosering	Datum wijziging	Datum stop	Naam / Functie

**Overzicht aantekeningen van arts, verpleegkundige, fysiotherapeut, diëtist,
 Maatschappelijk werker, andere hulpverlener**
 (invullen in trefwoorden)

Datum Tijd	reden consult / bevinding	Naam / Functie